

**Univerzita Palackého
Právnická fakulta**

Monika Jarmarová

Kolizní opatrovník nezletilého v soudním řízení

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Kolizní opatrovník nezletilého v soudním řízení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Uničově dne 16. dubna 2018

.....
Monika Jarmarová

Ráda bych poděkovala vedoucí práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za odborné vedení práce.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Procesní postavení nezletilého	9
1. 1 Procesní subjektivita	9
1. 1. 1 Vznik procesněprávní subjektivity	10
1. 1. 2 Zánik procesněprávní subjektivity	12
1. 2 Procesní způsobilost	13
1. 2. 1 Procesní způsobilost nezletilého	14
2 Opatrovnictví a kolizní opatrovnictví	19
3 Procesní kolizní opatrovnictví	21
3.1 Mezinárodní úprava procesního kolizního opatrovníka	21
3. 2 Vnitrostátní úprava	22
3. 3 Kolizní opatrovník dle § 469 ZŘS	23
3. 3. 1 Novelizace § 469 ZŘS	24
4 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	26
4. 1 Práva a povinnosti kolizního opatrovníka	27
4. 2 Způsob výkonu kolizního opatrovnictví ze strany OSPOD	29
4. 3 Procesní subjektivita orgánu sociálně-právní ochrany dětí	33
4. 4 Námitka podjatosti vůči OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví	36
4. 5 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí	40
5 Další subjekty vykonávající kolizní opatrovnictví	42
5. 1 Advokát	42
5. 1. 1 Nahlížení do spisové dokumentace	44
5. 2 Osoba blízká	46
5. 3 Justiční čekatel či vyšší soudní úředník	47

5. 4 Nově vytvořené oddělení OSPOD	47
5. 5 Nově vytvořený subjekt.....	48
Závěr	49
Seznam použitých zdrojů.....	52
Abstrakt.....	58
Seznam klíčových slov	59

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS	usnesení předsednictva České národní rady č. 2 /1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSPOD	orgán sociálně právní ochrany dětí
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
UMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
Ústava	ústavní zákon č. 1 /1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZOSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Ve své diplomové práci se věnuji problematice kolizního opatrovnictví nezletilého v soudním řízení. Kolizní opatrovník může dítě zastupovat ve všech druhých řízení, ve kterých hrozí či dochází ke střetu zájmů s rodiči či jinými osobami, které rodiče zastupují. S ohledem na velké množství soudních řízení, ve kterých by mohl kolizní opatrovník nezletilého vystupovat, jsem se proto rozhodla zaměřit se v práci pouze na řízení o péči soudu o nezletilé. Cílem práce je analýza aktuálních či zajímavých otázek spojených s procesním kolizním opatrovnictvím nezletilých.

Ačkoliv je řízením o úpravě styku rodičů s dítětem věnováno mnoho pozornosti ze strany odborné či laické veřejnosti, mám za to, že institut kolizního opatrovnictví zůstává často opomíjen. V praxi se však ukazuje, že jsou s tímto institutem spojeny sporné otázky, ke kterým je přistupováno různými subjekty různě a doposud nebyl nalezen jednotný přístup. Ve své práci jsem se na některé z těchto otázek zaměřila a pokusila se pro ně najít vhodné řešení, případně zhodnotit výhody a nevýhody již navrhovaných řešení.

Má práce je rozdělena do pěti kapitol. Pro uvedení čtenáře do kontextu a posouzení důvodů, kdy nezletilý bude potřebovat procesního kolizního opatrovníka považuji za důležité vyjasnit, jaké je postavení nezletilého v soudním řízení. V první části práce se proto zabývám procesní subjektivitou a procesní způsobilostí obecně, následně se věnuji procesní způsobilosti nezletilého, její právní úpravě i různým přístupům soudů k ní, včetně zamyšlení, jaký z přístupů soudů je za současné úpravy tím nejvhodnější. Zároveň v práci zmiňuji také navrhovanou změnu pojetí procesní způsobilosti nezletilého, kterou obsahuje věcný záměr civilního řádu soudního, který byl vypracován na žádost ministerstva spravedlnosti. Ve druhé kapitole se zevrubně věnuji pojmu opatrovnictví a obecně koliznímu opatrovnictví.

Ve třetí kapitole popisují samotný institut procesního kolizního opatrovníka dítěte s ohledem na mezinárodní i vnitrostátní právní úpravu. Vedle popisu aktuální právní úpravy kolizního opatrovnictví v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé nad vhodností novelizace ustanovení § 469 odst. 2 ZŘS. Novelizace ustanovení § 469 odst. 2 ZŘS, která je reakcí na rozhodnutí ESLP Havelka v. ČR je zřejmě krok správným směrem, obsahuje však určité nedostatky.

Ve čtvrté kapitole se věnuji orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který bývá jmenován kolizním opatrovníkem nezletilého v soudním řízení nejčastěji. Po zevrubném formulování alespoň základních práv a povinností orgánu při výkonu této funkce, se pak zabývám způsobem výkonu některých jeho práv, neboť v současné době řeší odborná veřejnost otázku,

zda by měl orgán sociálně-právní ochrany dětí při výkonu kolizního opatrovnictví vykonávat veškerá práva vyplývající ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí jako je tomu doposud, či zda by měl být pouze procesním zástupcem. Předpokládám, že je-li na našem území zachován prvně jmenovaný přístup, zřejmě bude chránit nejlepší zájem dítěte nejlépe. Dále se v této kapitole věnuji procesní subjektivitě orgánu sociálně-právní ochrany dětí, je-li jmenován kolizním opatrovníkem. Srovnávám různé pohledy na to, kdo přesně by měl být kolizním opatrovníkem v usnesení označen a snažím se nalézt, který z nich je nejvhodnější. Věnuji se také námitce podjatosti vůči koliznímu opatrovníkovi, pokud jím je jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí. Uvádím stanoviska soudů a dalších subjektů a polemizuji, jak by k námitce mělo být přistupováno. V této kapitole se také zabývám postavením Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí a v jakých řízeních by měl být ustanoven kolizním opatrovníkem.

V poslední kapitole práce potom zvažuji pozitiva a negativa jednotlivých subjektů, které by mohli být jmenovány kolizním opatrovníkem v případě, že by byl orgán sociálně-právní ochrany dětí dle § 469 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních z této funkce vyloučen.

K vypracování své práce jsem využila metodu popisnou, zejména v úvodních částech práce, poté také metodu analytickou a komparativní.

Práce je vypracována dle právních předpisů platných a účinných na území České republiky k únoru 2018. Historické souvislosti, které vzhledem k rozsahu práce nebyly do tématu zařazeny, by mohly být předmětem dalšího zkoumání.

1 Procesní postavení nezletilého

Jedním z pojmových prvků civilního soudního procesu jsou procesní subjekty. Těmi základními, které jsou přítomni v každém civilním soudním řízení, jsou soud a účastníci.¹ Definice účastníků řízení nalezneme v procesním právu několik, ať je to definice dle účastníků občanského soudního řádu², zákona o zvláštních řízeních soudních³, exekučního řádu či insolvenčního zákona.⁴ Účastníci řízení jsou charakterizováni tzv. předpoklady účastenství, kterými jsou procesněprávní subjektivita a procesní způsobilost.

Pro posouzení toho, zda je dítě účastníkem řízení a jak v něm vystupuje, musíme nejdřív zjistit, zda a v jakém rozsahu naplňují tyto předpoklady účastenství.

1. 1 Procesní subjektivita

Procesní subjektivita je předpokladem účastenství, který stanovuje, kdo může být účastníkem řízení. Jelikož ZŘS, ve kterém je upraveno i řízení o péči soudu o nezletilé, neobsahuje žádnou zvláštní úpravu procesní subjektivity, užije se v souladu s § 1 odst. 2 ZŘS úprava procesní subjektivity v OSŘ, konkrétně § 19 OSŘ. Ustanovení § 19 OSŘ uvádí, že: „*způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má právní osobnost; jinak jen ten, komu ji zákon přiznává.*“⁵ OSŘ tímto ustanovením odkazuje do hmotněprávní úpravy právní osobnosti, která je definována v § 15 OZ. Právní osobnost je dle OZ „*způsobilost mít práva a povinnosti v mezích právního řádu*“. Zákon tedy stanovuje, že každý, kdo má právní osobnost, má procesněprávní subjektivitu. Tento přístup je nutné v demokratické společnosti považovat za jediný přijatelný, neboť v jakém rozsahu může osoba práva a povinnosti mít, v tom rozsahu musí mít také právo na soudní ochranu svých práv dle čl. 36 LZPS.⁶ Podle českého právního řádu mají právní osobnost fyzické osoby a právnické osoby, za kterou je dle zákona považován i stát⁷. Práva a povinnosti může zákon přiznat případně i jiné entitě.⁸

Procesní subjektivita neodpovídá právní osobnosti přesně, zákon stanovuje její širší rozsah, když stanoví, že ji má i ten, komu ji přiznává. Procesní subjektivitu má tak například

¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporná řízení*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 41.

² § 90 OSŘ

³ § 6 ZŘS

⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporná řízení*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 68.

⁵ § 19 OSŘ

⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 98.

⁷ § 21 OZ

⁸ MELZER, Filip. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 254.

státní zastupitelství, jehož úkolem je zastupování státu v záležitostech, které byly svěřeny do jeho působnosti. V některých řízeních vystupuje také svým jménem a má postavení zvláštního procesního subjektu. Dále může být účastníkem řízení okresní správa sociálního zabezpečení⁹, volební komise v řízeních dle § 351 ZŘS či Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.¹⁰

Právní osobností spjatá s procesní subjektivitou nemůže být omezena či odebrána, a to ani rozhodnutím soudu.¹¹

1. 1. 1 Vznik procesněprávní subjektivity

Uznání právní osobnosti je přirozené právo každého člověka a je chráněno čl. 6 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 5 LZPS. Právní osobnost má člověk od svého narození do smrti.¹² V souladu s čl. 6 LZPS, dle kterého je lidský život chráněn již před narozením, přiznává OZ i nenarozenému dítěti neboli nasciturovi určitá práva. Konkrétně zákon uvádí, že „na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.“¹³ Právní fikcí tak zákon nenarozenému dítěti přiznává právní osobnost podmíněnou jeho zájmem.

Právní řád nedefinuje okamžik početí. Okamžik, kdy nasciturus získal podmíněnou právní osobnost a s ní spojenou procesněprávní subjektivitu je tak těžko určitelný. V odborné veřejnosti se však objevilo několik přístupů stanovujících okamžik početí. Dle nich je za početí dítěte možné považovat okamžik splnutí spermie a vajíčka, čímž vznikne buňka nesoucí genetickou informaci, tzv. zygota.¹⁴ Dalším okamžikem považovaným za početí je okamžik uhnízdění vajíčka v děloze, tzv. nidace. V případě umělého oplodnění pak může být početím vložení vajíčka do dělohy matky.¹⁵ V praxi potom bude zřejmě prokázání okamžiku početí na osobě, která si od něj odvozuje výhody pro sebe.¹⁶ Stanovení okamžiku početí je

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2000, sp. zn. 21 Cdo 2458/99

¹⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 59–60.

¹¹ Taktéž, s. 55.

¹² § 23 OZ

¹³ § 25 OZ

¹⁴ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 322.

¹⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. RUBAN, Radek. In LAVICKÝ Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 183.

¹⁶ KRIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 15.

problémem spíše teoretickým, neboť časový rozdíl mezi výše uvedenými okamžiky početí je zřejmě zanedbatelný a pro praxi tak méně podstatný.

Zákon stanoví, že při posuzování skutečnosti, zda bude nenarozené dítě mít procesní subjektivitu a bude účastníkem řízení, musí soud zohlednit, zda je soudní řízení v jeho zájmu.¹⁷ Právní úprava tak znovu zahrnuje pravidlo *nasciturus iam pro nato habetur quotiens de commodo eius agitur* (ten, kdo se má narodit, pokládá se již za narozeného, kdykoliv se jedná o jeho prospěch).¹⁸ Zájem dítěte se posuzuje objektivně a nelze jej chápat tak, že nenarozené dítě má z jednání pouze výhody. S výhodami bývají často spjaty určité povinnosti, ať již smluvně dané či stanovené kogentním právním ustanovením. Jednání by se tak mělo posuzovat vždy individuálně a poměřovat, zda povinnosti nascitura nezatíží natolik, že převýší výhody z jednání plynoucí.

Pro nabytí úplné právní osobnosti a s ní spjaté procesní subjektivity je nutné, aby byla splněna podmínka, že se dítě narodilo živé. Soukromé právo neobsahuje žádnou definici narození živého dítěte, obsahuje ji však veřejnoprávní vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého.¹⁹ Dle té se „*porodem rozumí ukončení těhotenství narozením živého nebo mrtvého dítěte; za narození živého dítěte se považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matčina, bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulzaci pupečnicku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena.*“²⁰ Vyhláška však nemá normativní charakter a jejím primárním účelem je stanovení způsobu, jak má lékař vyplnit list o úmrtí zemřelého. V praxi by se tedy měl každý jednotlivý případ posuzovat individuálně na základě odborného posouzení lékaře s přihlédnutím k podmínkám stanoveným vyhláškou č. 297/2012 Sb.²¹ V případě, že odborným posouzením není možné určit, zda se dítě narodilo živé či nikoliv, použije se pravidlo *in dubio pro vita*, tedy v pochybnosti v prospěch a dítě se bude považovat za narozené živé.²²

¹⁷ § 25 OZ

¹⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012. s. 79.

¹⁹ Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého)

²⁰ Tamtéž.

²¹ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 312.

²² Tamtéž, s. 325.

1. 1. 2 Zánik procesněprávní subjektivity

Jak již bylo řečeno výše, právní osobnost člověka zaniká smrtí. OZ neudává definici pojmu smrt, i přesto, že s ním hojně pracuje. Definici smrti ale můžeme naléznout v transplantačním zákoně²³, konkrétně ustanovení § 2 písm. e) uvádí, že smrt je okamžik, kdy nastane nenávratná zástava celého krevního oběhu nebo nenávratná smrt mozku včetně mozkového kmene. Tato definice se zřejmě dá užít pro účely transplantačního zákona, ovšem neodpovídá nejnovějším vědeckým poznatkům. Při posuzování okamžiku smrti by se tak měl brát v potaz transplantační zákon, zejména by se však mělo přihlížet k posledním poznatkům vědy.²⁴ Dle některých autorů navíc mohou pro účely různých zákonů existovat různé okamžiky smrti. Typickým příkladem může být dřívější stanovení okamžiku smrti v souvislosti s odebráním orgánů.²⁵

Soukromé právo rozlišuje případy smrti, kdy je možné prohlédnout tělo mrtvého a případy, kdy prohlídka těla možná není. Není-li možné prohlédnout tělo mrtvého rozlišují se poté situace, kdy je smrt jistá a kdy se smrt osoby jeví pouze jako pravděpodobná. Zákon tak rozlišuje tři možné situace – tělo mrtvého je možné prohlédnout, tělo mrtvého není možné prohlédnout, jeho smrt se však vzhledem ke všem okolnostem jeví jako jistá a tělo mrtvého není možné prohlédnout, jeho smrt není jistá, ale jeví se jako pravděpodobná.²⁶

Jeví-li se smrt jako pravděpodobná, jedná se o tzv. domněnku smrti. Domněnka smrti je využívána v případech, kdy je osoba fakticky neznámá alespoň po dobu sedmi let od konce roku, ve kterém se objevila poslední zpráva svědčící o tom, že je naživu. Dále v případech, kdy se osoba zúčastnila události, kde bylo v ohrožení života více osob a od konce roku, ve kterém se objevila zpráva, svědčící o tom, že je naživu uplynuly alespoň tři roky. V těchto případech soud může vydat rozhodnutí, ve kterém osobu prohlásí za mrtvou. V rozhodnutí soud určí i den, který je platí za den úmrtí nebo den, který člověk nepřežil.²⁷ Judikatura dospěla k názoru, že dnem uvedeným v rozhodnutí zaniká procesní subjektivita, právní osobnost zůstavitele však zaniká až od okamžiku právní moci rozhodnutí.²⁸ Dle Šínové s Jurášem právní osobnost zaniká okamžikem právní moci, ovšem se zpětně ke dni,

²³ Zákon č. 285/2002 Sb., zákon o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon)

²⁴ MELZER, Filip. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 314.

²⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. RUBAN, Radek. In LAVICKÝ Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 182.

²⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 74.

²⁷ Tamtéž, s. 74–75.

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 240/2005

který je uveden v rozhodnutí.²⁹ Člověk může být prohlášen za mrtvého i v případě, že byl v minulosti prohlášen za nezvěstného.³⁰

Zjistí-li se, že osoba, která byla prohlášena za mrtvou je živá či byla živá v době, od které je počítána lhůta pro prohlášení za mrtvého, soud rozhodnutí zruší a na osobu se hledí, jako by její procesní způsobilost nikdy nezanikla.³¹

Způsobilost být účastníkem řízení je procesní podmínkou, která je zkoumána v průběhu celého řízení.³² V případě, že soud zjistí její nedostatek na počátku řízení, jedná se o neodstranitelný nedostatek podmínky řízení a soud řízení podle § 104 odst. 1 OSŘ zastaví. K tomuto postupu by však nemělo docházet automaticky. V případě, kdy navrhovatel označí druhou stranu jako subjekt bez procesní subjektivity, měl by soud nejdříve posoudit vůli účastníka. Dospěje-li soud k závěru, že k označení subjektu, který nemá procesní subjektivitu, nedošlo záměrně, nýbrž došlo k vadě v označení osoby, měl by navrhovatele vyzvat k opravě dle § 43 OSŘ.³³

Zemře-li některý z účastníků v průběhu řízení, jedná se o překážku v postupu řízení a soud posoudí, zda je možné v řízení pokračovat s procesním nástupníkem účastníka. Na tuto dobu může soud řízení přerušit. Pokud soud zjistí procesního nástupce účastníka, bude v řízení pokračovat. Nezjistí-li soud ho, řízení zastaví.³⁴ Zákon připouští výjimku z tohoto pravidla a v řízení o neplatnost manželství umožňuje soudu pokračovat v řízení i přesto, že účastník zemřel. Jedná se například o případ upravený v § 376 odst. 2 ZŘS, kdy soud po smrti manžela, který nebyl v řízení navrhovatelem pokračuje v jednání s opatrovníkem, který byl zemřelému ustanoven. V řízení o neplatnosti manželství soud pokračuje také v případě, kdy potomci zemřelého podají do jednoho roku od smrti svého rodiče dle § 376 odst. 3 ZŘS návrh na pokračování v řízení. Další výjimku činí zákon v řízení dle § 420 odst. 2 ZŘS, řízení o určení otcovství, kdy soud pokračuje v řízení i poté, co domnělý otec zemře.³⁵

1. 2 Procesní způsobilost

V rámci soudního řízení je vedle procesní subjektivity třeba posoudit také procesní způsobilost účastníka. Procesní způsobilostí se rozumí způsobilost jednat samostatně před

²⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastensví v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 99.

³⁰ § 73 OZ

³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastensví v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 99.

³² § 103 OSŘ

³³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 61.

³⁴ § 107 odst. 1 a 5 OSŘ

³⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 56.

soudem, tj. určuje, kdo může před soudem vystupovat samostatně a kdo musí své úkony činit prostřednictvím zástupce. Ačkoliv je procesní způsobilost uváděna jako druhý z předpokladu účastenství, nedá se považovat za „pravý“ předpoklad účastenství, neboť v případě nedostatku procesní způsobilosti jej lze napravit zastoupením účastníka.³⁶

Stejně jako procesní subjektivita, odkazuje procesní způsobilost na hmotněprávní úpravu. Konkrétně zákon v § 20 odst. 1 OSŘ uvádí, že osoba má procesní způsobilost v rozsahu, v jakém je svéprávná. Tím odkazuje do OZ, kde je svéprávnost definována v § 15 odst. 2 OZ jako způsobilost nabývat vlastním právním jednáním práva a povinnosti. OZ stanoví, že plně svéprávnou je osoba, která dovršila osmnáctý rok věku tzv. zletilostí. Přestože § 20 odst. 1 OSŘ neuvádí žádné výjimky, zákon v některých případech, zejména nezletilým, přiznává procesní způsobilost i nad rámce jejich svéprávnosti.

Výjimku z pravidla, že člověk s plnou svéprávností smí vystupovat samostatně před soudem, stanoví zákon v části OSŘ upravující dovolání. Konkrétně v § 241 OSŘ zákon stanoví zvláštní podmínku dovolacího řízení, kterou je povinné zastoupení.

Procesní způsobilost je procesní podmínkou, která je zkoumána v průběhu celého řízení a jejíž nedostatek je vždy odstranitelný. Ztratí-li účastník v průběhu řízení procesní způsobilost a nemá-li zástupce na základě plné moci, soud řízení přeruší a nedostatek procesní podmínky odstraní.³⁷ Pokud by soud z důvodu nedostatku procesní způsobilosti účastníka řízení zastavil, jednalo by se o odmítnutí spravedlnosti. Pakliže by soud rozhodl v řízení, kde by účastníci nebyli procesně způsobilí a neměli zástupce, bylo by řízení stíženo vadou zmatečnosti.³⁸

1. 2. 1 Procesní způsobilost nezletilého

Vzhledem ke svému věku, nedostatku zkušeností a teprve rozvíjejícímu se intelektu je dítě považováno za subjekt, kterému je nutno poskytovat zvláštní ochranu. Zvláštní ochrana se odráží i v samotném pojetí procesní způsobilosti nezletilého. Procesní způsobilost nezletilého odpovídá, vyjma pár výjimek, rozsahu jeho svéprávnosti. Jelikož je svéprávnost nabývána postupně, je přímoúměrně nabývána také procesní způsobilost. Nezletilý je tedy schopen vystupovat samostatně před soudem v rozsahu, který odpovídá jeho rozumové a volní vyspělosti.

³⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 62–63.

³⁷ Tamtéž, s. 68–69.

³⁸ Tamtéž, s. 62.

Nedostačuje-li rozumová a volní vyspělost nezletilého k tomu, aby mohl vystupovat před soudem samostatně, musí být dle § 22 OSŘ zastoupen v řízení svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Zákonnými zástupci nezletilého jsou na základě § 892 až 895 OZ jeho rodiče. Rodiče musí být při zastupování dítěte ve vzájemné shodě a dbát zájmu dítěte. Právo rodičů zastupovat dítě vyplývá z jejich rodičovské odpovědnosti, pokud jí tedy byli zbaveni, dítě zastupovat nemohou. Dítě nemohou zastupovat ani rodiče, kteří jsou sami nezletilí.³⁹ Zástupcem nezletilého může být také jeho poručník, pěstoun, opatrovník jmění (jedná-li se o jmění nezletilého) a osoba, do jejíž péče byl nezletilý svěřen. Dále může nezletilého zastupovat jeho osvojitel, biologický rodič osvojením právo dítě zastupovat ztrácí.⁴⁰

Při posuzování rozumové a volní vyspělosti by mělo být zohledňováno jak hledisko objektivní, tj. by mělo být přihlíženo k vyspělosti osob stejného věku, tak musí soud zároveň posoudit způsobilost s ohledem na kritérium subjektivní, tj. vzít v potaz individuální vyspělost každého nezletilého.⁴¹

S narůstajícím věkem by se měla rozšiřovat i způsobilost samostatně jednat v otázkách, na které dostačuje rozumová a volní vyspělost nezletilého. Vyřešení otázky, zda musí být nezletilý s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost zastoupen je velice důležité, neboť v případě, že by nebyly splněny podmínky pro zastupování, byla by účastníková odňata možnost jednat před soudem.⁴² Právo na přítomnost při soudním jednání je jednou ze složek práva na spravedlivý proces, které je zakotveno v článku 38 odst. 2 LZPS.

Procesní způsobilost nezletilého je posuzována s ohledem na vztah rozumové a volní vyspělosti k předmětu daného řízení. Objevují se názory, že dosahuje-li úroveň rozumové a volní vyspělosti takové úrovně, že nezletilý může vlastním jednáním nabývat určitá práva a povinnosti, může vystupovat samostatně v řízení, které se tohoto jednání týká. Například patnáctiletý nezletilý je způsobilý zakoupit si mobilní telefon za 3 000 korun, je proto poté způsobilý vystupovat samostatně v řízení, které je vedeno ohledně koupi tohoto telefonu.⁴³

³⁹ Dle § 868 odst. 1 OZ je rodičům, kteří jsou sami nezletilí a nenabyli plnou svéprávnost, pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti; to neplatí o výkonu práva péče o dítě, ledaže soud pozastaví rodičům i toto právo.

⁴⁰ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 83.

⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19., č. 17, s. 617.

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2011, sp. zn. Pl. ÚS 43/10, bod 19

⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 66.

Obecně se v České republice neobjevují případy, kdy by soudy nechaly nezletilé vystupovat před soudem samostatně. V případě, že je účastníkem řízení osoba nezletilá, rozhodne předseda senátu téměř automaticky o nutnosti zastoupení.⁴⁴

Může nastat situace, kdy nezletilý s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost bude způsobilý vystupovat samostatně před soudem, ovšem soud dospěje k názoru, že soudní řízení bude pro nezletilého zřejmě náročnější než samotné právní jednání soudnímu řízení předcházející. Zákon umožňuje předsedovi senátu uplatnit podpůrné zákonné zastoupení plně nesvéprávné fyzické osoby dle § 23 OSŘ. Toto ustanovení uděluje předsedovi senátu pravomoc rozhodnout, že vyžadují-li to okolnosti, musí být nezletilý, který by ve věci mohl jinak jednat samostatně, v řízení zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Předseda senátu vydá i bez návrhu rozhodnutí, že nezletilý musí být procesně zastoupen. Po právní moci tohoto rozhodnutí může nezletilý i nadále jednat před soudem sám, budou-li však úkony nezletilého a jeho zástupce v rozporu, bude mít přednost jednání zástupce.⁴⁵

Ústavní soud v souvislosti s touto problematikou vyjádřil názor, že nezletilý by měl mít vždy procesního zástupce, neboť nemá plnou procesní způsobilost dle § 20 OSŘ. Nemá-li nezletilý zástupce, musí to být ve velice výjimečných případech. Soud musí svůj závěr, že nezletilý je schopen vystupovat v řízení samostatně, řádně odůvodnit a zejména pak musí přihlídnout k individuální úrovni rozumové a volní vyspělosti nezletilého. Pokud by soud připustil samostatné vystupování nezletilého před soudem v případě, že by to nebylo důvodné, zbavil by jej zvláštní ochrany. Ústavní soud však zároveň uvedl, že je nutné od jisté věkové hranice, která dle něj nemůže být vyšší než 16 let, zapojit do řízení i nezletilého.⁴⁶

Procesní způsobilostí nezletilého se zabýval také Nejvyšší soud, který se vyjádřil tak, že ačkoliv je nezletilý způsobilý k uzavření smlouvy, není způsobilý k samostatnému vystupování před soudem. V daném případě svůj závěr odůvodňoval zejména nízkým věkem nezletilé, které v době doručení platebního rozkazu bylo čtrnáct let. Prvostupňový soud jednal dle Nejvyššího soudu správně, když platební rozkaz doručoval matce, aniž by rozhodl o zastoupení dle § 23 OSŘ.⁴⁷

Šínová s názorem Nejvyššího soudu nesouhlasí, neboť se dle ní jedná o nepřesné pochopení institutu svéprávnosti a uvádí, že tento přístup zkritizoval i Ústavní soud ve svém

⁴⁴ ŠINOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19., č. 17, s. 617.

⁴⁵ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 86.

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/2014, bod 45 a 48

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 20 Cdo 2775/2004

stanovisku Pl. ÚS 43/10.⁴⁸ Nejlepším postupem v daném případě by dle Šínové bylo doručení platebního rozkazu čtrnáctileté dívce. Ta, pokud by podala proti rozkazu odpor, by se mohla na základě vlastního úsudku rozhodnout, zda bude chtít být zastoupena na základě plné moci svým zákonným zástupcem či advokátem. Samotné soudní jednání je však náročnější, proto by dle Šínové v tomto okamžiku měl soud rozhodnout o zastoupení nezletilé dle § 23 OSŘ.⁴⁹

K této problematice se dále vyjádřil také Ústavní soud, který uvedl že: *„soudní řízení je mnohem komplexnější a komplikovanější proces než samotné právní jednání. Existuje zásadní rozdíl mezi chápáním toho, že využívání městské hromadné dopravy není bezplatné a každý, kdo nastoupí do autobusu či jiného prostředku MHD, musí mít platný jízdní doklad, a plným chápáním soudního řízení, byť by jeho předmětem byla právě otázka sankce za nezaplacení jízdného v MHD. Procesní způsobilostí je způsobilost vykonávat v řízení práva a povinnosti účastníka řízení čili například podávat podání (žaloba, důkazní návrhy), nahlížet do spisů, klást otázky svědkům apod. Nelze tedy bez dalšího předpokládat, že pokud nezletilé dítě má hmotněprávní způsobilost k danému jednání, má také plnou procesní způsobilost v řízení, jehož předmětem je dané jednání.“*⁵⁰

Ačkoliv nesouhlasím s argumenty Nejvyššího soudu, který své rozhodnutí odůvodnil tím, že nezletilá není způsobilá vystupovat před soudem samostatně, neboť nemá průkaz, na základě kterého by platební rozkaz mohla převzít, souhlasím se závěrem Nejvyššího soudu i soudu Ústavního. Uzavření smlouvy představuje jednání méně náročné než jednání před soudem. Zcela se ztotožňuji s argumenty Ústavního soudu a domnívám se, že soudní řízení je pro čtrnáctiletého nezletilého příliš složité a náročné.

V dané problematice je polemizováno a vyvažováno mezi dvěma přístupy – nechat nezletilého vystupovat samostatně před soudem, přestože to může být v jeho neprospěch a popírat tím jeho právo na zvláštní ochranu či „pro jistotu“ rozhodovat automaticky o zastoupení nezletilého v rámci řízení a ochranu tak zaručovat. Řešení dané situace by mohlo spočívat v individualizaci a posuzování konkrétní rozumové a volní vyspělosti u každého nezletilého. V praxi dochází k dokazování rozumové a volní vyspělosti zejména prostřednictvím znaleckého posudku či odborného vyjádření, dokazování je tak zdlouhavé a nákladné.⁵¹

⁴⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 66.

⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19., č. 17, s. 618.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14, bod 44

⁵¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 66.

Mám tak za to, že stanovisko Ústavního soudu je v souladu se současnou právní úpravou a zároveň nejvíce vyhovuje soudnictví v praxi. Dovolují-li to rozumová a volní vyspělost, měl by mít právo nezletilý vystupovat sám. Je však nutné zohlednit požadavky na zvláštní přístup k dětem, které se účastní soudní řízení, které vyplývají z mezinárodních dokumentů i vnitrostátních předpisů. Rozhodne-li tedy soud, že nezletilý je oprávněn vystupovat v řízení samostatně, měl by tento svůj závěr řádně odůvodnit. Soud by dále neměl jednat s nezletilým bez zastoupení jen z toho důvodu, že jeho rozumová a volní vyspělost dostačovala na právní jednání, kterého se soudní řízení týká. Pravidla a nároky soudního jednání svou složitostí zřejmě převyšují složitost právního jednání.

Nový věcný návrh na úpravu OSŘ přistupuje k problému jinak a navrhuje stanovit, že osoba může činit v řízení úkony, tj. má procesní způsobilost, pokud je dle OZ způsobilá samostatně jednat ve všech záležitostech, tj. pokud je plně svéprávná. Navrhovaná úprava se tak vypořádává s problémy ohledně dokazování subjektivní vyspělosti nezletilého a vztahu rozsahu schopnosti uzavřít smlouvu a schopnosti jednat samostatně před soudem.⁵² Zřejmě se nabízí, že tato úprava by nebyla v souladu s postupem s vývojem společnosti, kdy nezletilí jsou relativně vyspělí a omezovala tak jejich právo samostatně jednat před soudem. Zůstává však možnost přiznání svéprávnosti nezletilému. Vyspělý nezletilý tak bude moci požádat o přiznání zletilosti a poté vystupovat před soudem sám.⁵³

Jak již bylo řečeno výše, procesní způsobilost je procesní podmínkou, která je zkoumána v průběhu celého řízení a jejíž nedostatek je vždy odstranitelný. Zjistí-li soud na počátku či kdykoliv v průběhu řízení, že nezletilý není zastoupen, ačkoliv zastoupen být musí, přijme opatření odstraňující tento nedostatek. Typicky kontaktuje zákonného zástupce nezletilého a nadále jedná s ním. Pokud zjistí, že se jedná o nezletilého, který nemá rodiče jako zákonné zástupce, ustanoveného poručníka, ani tuto funkci nemůže vykonávat nikdo jiný, zašle podnět opatrovnickému soudu, aby nezletilému ustanovil opatrovníka. Je-li tu nebezpečí z prodlení ustanoví soud nezletilému opatrovníka dle § 29 OSŘ. Tím je jmenována zpravidla osoba blízká případně jiná vhodná osoba, pokud tomu nebrání zvláštní důvody. Nemůže-li být jmenován nikdo jiný, je opatrovníkem jmenován advokát.⁵⁴

⁵² Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního*. Justice.cz. 2017. [cit. 20. března 2018]. Dostupné na <<https://crs.justice.cz/>>.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 84.

2 Opatrovnictví a kolizní opatrovnictví

Jak již název institutu napovídá, kolizní opatrovnictví je jedním z druhů opatrovnictví. Opatrovnictví je jedním z druhů zastoupení. Zástupce je obecně ten, kdo je oprávněn právně jednat jménem zastoupeného. Je-li zřejmé, že zástupce jedná jménem zastoupeného, vznikají přímo zastoupenému práva a povinnosti.⁵⁵ Zákon tak upravuje přímé zastoupení, na rozdíl od zastoupení nepřímého, kdy jednáním zástupce vznikají práva a povinnosti zástupci, ten má poté povinnost je na zastoupeného převést. Rozlišují se tři druhy zastoupení, a to zákonné zastoupení, opatrovnictví a smluvní zastoupení.⁵⁶ Rozdíl mezi různými druhy zastoupení je dle zákonodárce v právním důvodu vzniku zastoupení. Smluvní zastoupení vzniká na základě dohody. Jak vyplývá ze samotného pojmu, zákonné zastoupení vzniká na základě zákona, opatrovnictví je založeno soudním rozhodnutím.⁵⁷

Opatrovnictví řadíme k institutům sloužícím k ochraně práv osob, které nejsou z různých důvodů způsobilé, zajistit si jejich ochranu samy. Důvodem pro jmenování opatrovníka může být kromě nezletilosti také například omezení svéprávnosti či neznámý pobyt osoby. Obecně jsou rodiči těmi, kdo hájí zájmy dětí, opatrovník je proto ustavován jen v případech, že rodič z různých důvodů nemůže zastoupení vykonávat.

Opatrovnictví je nutné odlišovat od poručenství. Oba tyto instituty slouží k ochraně práv nezletilého. Poručník vykonává všechny práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, a to pod dohledem soudu.⁵⁸ Oproti tomu opatrovník zastupuje dítě jen pro určité právní jednání, jedná-li se o hmotněprávního zástupce či pro určité správní či soudní řízení jedná-li se o opatrovníka procesněprávního.⁵⁹ Dále je mezi instituty rozdíl ve formě rozhodnutí, kterým jsou jmenováni do své funkce. Zatímco poručník je ustavován do funkce

⁵⁵ § 436 odst. 1 OZ

⁵⁶ DÁVID, Radovan, HRDLIČKA, Miloslav. In LAVICKÝ Petr a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1658.

⁵⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 214–215.

⁵⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1190.

⁵⁹ KRÍSTEK, Adam, ZÁRASOVÁ, Zuzana. In MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015 s. 222.

rozsudkem, opatrovník je jmenován usnesením, ve kterém je specifikováno, ve kterých záležitostech může opatrovník dítě zastupovat.⁶⁰

Opatrovnictví můžeme dělit na opatrovnictví hmotněprávní a procesněprávní. Je-li kolizní opatrovník ustanoven pro právní jednání, jedná o hmotněprávní kolizní opatrovnictví. Pokud má opatrovník zastupovat zájmy nezletilého v soudním či správním řízení, jedná se o procesní kolizní opatrovnictví.⁶¹

Dále můžeme dělit opatrovnictví na dlouhodobé, který je například opatrovník pro správu majetku a krátkodobé, kterým je například procesní kolizní opatrovník nezletilého v rámci řízení o péči soudu o nezletilé, kdy je kolizní opatrovník jmenován jen na dobu daného řízení.

Mezi opatrovnictví, jehož účelem je ochrana zájmů nezletilého řadíme například opatrovníka pro správu jmění⁶², opatrovníka ad hoc⁶³, opatrovníka v řízení o osvojení⁶⁴ či právě kolizního opatrovníka.

Kolizní opatrovnictví je obecně upraveno v § 460 OZ, který uvádí, že v případě, kdy bude hrozit či existovat střet zájmu zastoupeného a jeho zákonného zástupce či opatrovníka, případně zastoupeného a dalšími osobami zastoupenými stejným zákonným zástupcem či opatrovníkem, ustanoví soud tomuto zastoupenému kolizního opatrovníka. Speciální úprava kolizního opatrovnictví, která vychází z této obecné úpravy, je upravena v části OZ, která se týká rodinného práva, konkrétně v § 892 odst. 3 OZ a dále § 943 OZ.

Konkrétně § 892 odst. 3 OZ zákon stanoví, že hrozí-li konflikt mezi zájmy nezletilého a rodičů, případně nezletilého a dalších osob, kterými jsou rodiči zákonní zástupci, ustanoví soud nezletilému kolizního opatrovníka. Dále § 943 OZ a násl. v případě, že zájmy zastoupeného a zájmy jeho zákonného zástupce či opatrovníka, případně zájmy osob, které jsou zastupovány stejným zákonným zástupcem, jsou ve vzájemném střetu nebo střet hrozí, jmenuje soud zastoupenému kolizního opatrovníka.⁶⁵ Pro případnou kolizi zájmů postačuje, pokud jsou rodiče účastníci stejného soudního řízení jako jejich dítě.⁶⁶

⁶⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Poručenství a opatrovnictví nad nezletilými v historickém kontextu*. [online]. Law.muni.cz. 2009. [cit. 20. února 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Westphalova_Lenka.pdf>.

⁶¹ DÁVID, Radovan, HRDLIČKA, Miloslav. In LAVICKÝ Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1695.

⁶² § 905 OZ

⁶³ § 943 OZ

⁶⁴ § 807, § 817 a § 821 OZ

⁶⁵ § 460 OZ

⁶⁶ STAVINHOVÁ, Jaruška. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních, Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 786–787.

Zákon neuvádí situace či oblasti, ve kterých může být kolizní opatrovník jmenován. Může tak být jmenován kdykoliv nastane či bude hrozit kolize zájmů zastoupeného a zástupce či zastoupeného a jiného zastoupeného stejným zástupcem.

3 Procesní kolizní opatrovnictví

Osoby, které v dané oblasti nedisponují plnou procesní způsobilostí nemohou vystupovat v řízení samostatně a musí v něm být zastoupeny. Jedná se o zastoupení procesní a přímé, zastoupení tedy existuje pouze pro účely občanského soudního řízení a práva a povinnosti nevznikají zástupci, nýbrž přímo zastoupenému. Jedním z typů zastoupení na základě rozhodnutí soudu je i kolizní opatrovnictví nezletilého.

3.1 Mezinárodní úprava procesního kolizního opatrovníka

Na mezinárodní úrovni je procesní kolizní opatrovnictví zakotveno v čl. 9 Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte.⁶⁷ Dle něj soud jmenuje dítěti v řízení, které se jej týká, zvláštního zástupce, pokud jsou dle vnitrostátní úpravy ze zastupování vyloučeny osoby, které vykonávají rodičovskou odpovědnost z důvodu konfliktu zájmů.⁶⁸ O procesního kolizního opatrovníka může zažádat v souladu s čl. 4 také samo dítě.

Úmluva o výkonu práv dítěte výslovně nestanoví, kdo má být zvláštním zástupcem ustanoven. Zároveň tato úmluva stanoví koliznímu opatrovníku jeho základní povinnosti. Má-li se za to, že je dítě dle vnitrostátních předpisů schopno dostatečně chápat situaci a je-li to v nejlepším zájmu dítěte, má kolizní opatrovník povinnost poskytnout dítěti informace a objasnit mu důsledky, pokud by bylo jeho názoru vyhověno, případně důsledky jednání zástupcem učiněného. Dále má kolizní opatrovník povinnost zprostředkovat soudu názor dítěte, který dříve zjistil.⁶⁹

O zastoupení procesním zástupcem, který bude hájit zájmy dítěte a bude odlišný od rodiče v případě kolize zájmů, hovoří ve svém článku 42 také Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy pro justici vstřícnou k dětem. Přestože tento dokument není právně závazný, může sloužit jako jakési doporučení, jak postupovat v případě, že se soudního řízení účastní dítě. Pokyny stanovují, že procesní zástupce by měl s dítětem v průběhu řízení komunikovat, vysvětlit mu soudní rozhodnutí, možný další postup jako je odvolání či stížnost a veškeré

⁶⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

⁶⁸ Čl. 9 odst. 1 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

⁶⁹ Tamtéž, čl. 10 odst. 1.

možné následky. Zástupce by měl dítěti poskytovat informace o řízení v jazyce a způsobem mu přiměřeným tak, aby byl schopen pochopit jejich obsah. V případě, že rozhodnutí nebude vykonáno, měl by zástupce dítě seznámit s možnostmi, jak vykonání dosáhnout typicky prostřednictvím mimosoudních prostředků či přístupům k justici.⁷⁰

3. 2 Vnitrostátní úprava

Obecně je procesní kolizní opatrovnictví upraveno v § 32 OSŘ odst. 2, dle kterého nemůže být zástupcem osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. K vyloučení tohoto zástupce může dle OSŘ dojít pouze v případech, kdy je nepochybně prokázáno, že existuje střet zájmů, nikoliv pouze hrozba tohoto střetu.⁷¹

V případě, že soud zjistí kolizi zájmů, zaniká zastoupení ze zákona, není třeba o něm vydávat rozhodnutí. Soud by měl vyloučenému zástupci zánik zastoupení oznámit a nadále jednat se samotným účastníkem řízení. V případě, že tento účastník nemůže jednat samostatně před soudem, rozhodne soud o jmenování kolizního opatrovníka, případně jmenuje opatrovníka dle § 29 odst. 1 OSŘ. Pokud soud zjistil existenci střetu zájmů mezi zástupcem jmenovaným § 29 či § 30, jmenuje rozhodnutím jiného. Soud by se při rozhodování o ustanovení zástupců dle těchto ustanovení měl snažit předejít i možným budoucím střetům zájmů, tak aby v rozporu se zásadou hospodárnosti nemusel po krátkém časovém úseku jmenovat zástupce jiného. Stejně tak má povinnost zástupce, který přestože má povinnost zastoupeného zastupovat, oznámit soudu konkrétní střet zájmů, pro který nemůže zastoupeného zastupovat.⁷²

Zjistí-li soud kolizi zájmů mezi zástupcem a zastoupeným, není pouhým následkem zánik zastoupení do budoucna, ale neúčinnost veškerých procesních úkonů provedených zástupcem od počátku jeho zastupování, tj. *ex tunc*. Soud zjišťuje kolizi kdykoliv během řízení a pokud ji nezjistí a jedná se zástupcem, jehož zájmy jsou ve střetu se zájmem zastoupeného, je to důvod pro podání odvolání či žaloby pro zmatečnost dle § 229 odst. 1 písm. c) OSŘ.⁷³

Kolizní opatrovník je většinou jmenován pro jedno soudní řízení, řadí se proto mezi tzv. krátkodobé opatrovnictví. Jeho funkce končí právní mocí rozhodnutí v řízení, pro které

⁷⁰ Čl. 42, čl. 75 a čl. 77 Výbor ministrů Rady Evropy. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17. listopadu 2010 a důvodová zpráva* [online]. [cit. 6. února 2018]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/16804ba0fb>>.

⁷¹ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 131.

⁷² Tamtéž, s. 132.

⁷³ Tamtéž.

byl soudem ustanoven za kolizního opatrovníka.⁷⁴ Soud jmenuje kolizního opatrovníka pro konkrétní soudní řízení, a to formou usnesení. Proti tomuto usnesení je možné odvolání, musí proto být doručeno účastníkům i opatrovníkovi. Je-li řízení zahájeno bez návrhu, soud obvykle jmenuje kolizního opatrovníka již v usnesení o zahájení řízení. V ostatních případech je opatrovník jmenován v prvním úkonu po podání návrhu.⁷⁵

Kolizní opatrovník vystupuje v rámci řízení jako zástupce zastupovaného a má stejná oprávnění jako zástupce, jehož zastoupení vzniklo na základě plné moci.⁷⁶ Kolizní opatrovník jedná v zájmu zastupovaného a může činit veškeré úkony, které je oprávněn činit účastník řízení, a to od okamžiku vzniku zastoupení do konce řízení.

3. 3 Kolizní opatrovník dle § 469 ZŘS

V řízeních o péči soudu o nezletilé zákon vůbec neřeší, zda nastal či hrozí střet zájmů mezi rodiči a dětmi a v těchto řízeních je dětem v souladu s § 469 ZŘS jmenován kolizní opatrovník automaticky.⁷⁷ Role kolizního opatrovníka je důležitá zejména v řízeních týkající se úpravy styku rodičů a dítěte. Tato řízení jsou velice citlivá, před soudem jsou řešeny vztahy a poměry v rodině, rodiče bývají často zaslepeni svými zájmy a nejsou schopni vyhodnotit či sledovat nejlepší zájem dítěte.

Účelem kolizního opatrovníka je zajištění ochrany práv nezletilého a hájení jeho nejlepšího zájmu. Ustanovením procesního kolizního opatrovníka stát naplňuje svou odpovědnost za blaho dítěte a zároveň povinnost vyplývající z § 32 odst. 1 LZPS.⁷⁸

V § 469 odst. 1 ZŘS je stanoveno, že „*opatrovníkem soud jmenuje zpravidla OSPOD*“. Z dikce zákona vyplývá, že kolizním opatrovníkem nemusí být pouze tento orgán. Zákon však výslovně neuvádí nikoho dalšího, kdo by mohl být kolizním opatrovníkem jmenován, může jím být tedy advokát, vyšší soudní úředník či obecně fyzická či právnická osoba.⁷⁹ Objevují se však i názory, že k zastoupení dítěte ze strany právnické osoby docházet nemůže, neboť i za právnickou osobu vždy jedná osoba fyzická a bylo by tak těžce

⁷⁴ DÁVID, Radovan, HRDLIČKA, Miloslav. In LAVICKÝ Petr a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1695.

⁷⁵ TRÁVÍKOVÁ, Blanka. In JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. Praha: Havlíček Brain Team, 2015, s. 985.

⁷⁶ § 31 odst. 1 OSŘ

⁷⁷ HRMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015 s. 941.

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 42

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 140.

odlišitelné, zda fyzická osoba vyjadřuje vůli svou či vůli právnické osoby.⁸⁰ V minulosti se také výjimečně stalo, že kolizním opatrovníkem dítěte v řízení o ústavní stížnosti byl jmenován veřejný ochránce práv.⁸¹ Podrobněji k různým osobám vykonávajícím kolizní opatrovnictví níže.

Kolizní opatrovník však nebude nezletilému ustanoven v řízeních o přiznání svéprávnosti a v řízení o přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti, neboť v těchto případech jim zákon v § 469 odst. 3 ZŘS přiznává plnou procesní způsobilost.

3. 3. 1 Novelizace § 469 ZŘS

ZŘS v části upravující řízení ve věcech péče o nezletilé stanoví, že kolizním opatrovníkem nezletilých je zpravidla jmenován OSPOD. Problematice jmenování OSPOD kolizním opatrovníkem se věnoval ESLP v rozhodnutí Havelka a ostatní v Česká republika⁸². ESLP v daném rozhodnutí dospěl k závěru, že: „*Soud považuje za politováníhodné, že orgán sociálně-právní ochrany, který podal návrh na svěřeni dětí do ústavní výchovy, byl ustanoven opatrovníkem dotčených stěžovatelů*“.⁸³ Na rozhodnutí reagovali čeští zákonodárci a v září 2017 došlo k novelizaci ustanovení § 469 odst. 2 ZŘS. OSPOD již nadále nemůže být kolizním opatrovníkem v případě, že podal návrh na zahájení řízení. Dle důvodové zprávy k novele bylo ustanovení aktualizováno, neboť: „*orgán sociálně-právní ochrany je ve zřejmé kolizi zájmů, kdy v řízení má orgán vystupovat ve dvojím postavení, tedy navrhovatele a opatrovníka dítěte*“.⁸⁴

Dvě rozdílná postavení vyplývají ze dvou rozdílných funkcí OSPOD, který jednak vykonává v souladu s § 17 ZOSPOD veřejné opatrovnictví a zároveň a zejména pak vyhledává děti ohrožené podle § 6 ZOSPOD a poskytuje jim ochranu.⁸⁵ OSPOD tedy dříve mohl být v řízení jmenován kolizním opatrovníkem dle § 17 ZOSPOD a zároveň mohl podat návrh na zahájení řízení v souladu s § 14 ZOSPOD. Tyto funkce v rámci řízení se liší tím, že v případě, že je OSPOD navrhovatelem v řízení, jedná svým jménem a jeho cílem v řízení je,

⁸⁰ KNAPPOVÁ, M., RADVANOVÁ, S. Poznámky k zastoupení nezletilého. In *Poceta Antonínu Kandovi k 75. narozeninám*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. s. 251-252.

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16

⁸² Rozhodnutí ESLP ze dne 21. června 2007, Havelka a ostatní v. Česká republika (stížnost 23499/06)

⁸³ Tamtéž, bod 62.

⁸⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 7. volební období, 2013-2017. *Sněmovní tisk č. 987/0, část č.1/4, novela z. – občanský soudní řád* [online]. Psp.cz [cit. 16. února 2018]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=987&ct1=0>>.

⁸⁵ Ministerstvo spravedlnosti. *Analýza aktuálních otázek výživného* [online]. Portal.justice.cz. [cit. 28. ledna 2018]. Dostupné na: <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6223&d=354604>>

aby bylo vyhověno jeho návrhu. Ovšem je-li OSPOD jmenován kolizním opatrovníkem, jeho úkolem je být procesním zástupcem nezletilého. Pokud by vykonával OSPOD tyto funkce před soudem zároveň, je nasnadě, že by OSPOD jako procesní zástupce nezletilého podporoval návrh, který sám na soud podal.⁸⁶ Funkce kolizního opatrovníka, jehož hlavním úkolem je nestranné hájení zájmů nezletilého by tento svůj hlavní účel ztratila.

Dle předchozí úpravy existovalo také několik možností, které umožňovaly, aby OSPOD, který byl v řízení navrhovatelem, nebyl zároveň kolizním opatrovníkem. První z nich je v § 469 odst.1 ZŘS, ze kterého vyplývá, že OSPOD není jediným subjektem, který může soud do role kolizní opatrovníka jmenovat. Domníval-li se tedy soud, že by mohlo dojít k porušení nestrannosti, mohl jmenovat k zastupování nezletilého někoho jiného. Další možností bylo podání opravného prostředku proti usnesení o jmenování kolizního opatrovníka.⁸⁷

Změnou oproti minulé úpravě je také vypuštění zákazu jmenování kolizním opatrovníkem OSPOD v případě, že podal podnět, tedy nikoliv návrh, k zahájení daného řízení.

Přijetí nové úpravy je krok správným směrem. Soudní řízení ve věcech péče o nezletilé, zejména poté ty, ve kterých je řešena úprava poměrů nezletilých po rozchodu rodičů je, jak již bylo několikrát zmíněno, často proces plný negativních emocí a konfliktů mezi rodiči. Tyto své emoce, zejména pak když soud nerozhodne dle jejich představ, často obrací vůči dalším osobám zúčastněným na řízení jako je právě kolizní opatrovník či soud. Ačkoliv, stejně jako Šínová⁸⁸, považují pracovníky OSPOD za profesionály, kteří jistě umí nestranně hájit zájmy dětí, mám za to, že je třeba předem vyloučit jakoukoliv možnou nestrannost ze strany kolizního opatrovníka tak, aby ze strany rodičů nedocházelo k obstrukcím a průtahům řízení tím, že budou napadány postoje kolizního opatrovníka. Ačkoliv nehrozí střet zájmů ve všech případech, dle mého je lepší, pokud je vyloučen automaticky.

Mám za to, že zákonodárce vyloučil všechny možnosti střetu zájmů i přesto, že do novou úpravou nevyloučil z kolizního opatrovnictví OSPOD v případě, že soudu podá podnět k zahájení řízení. Dle § 14 ZOSPOD je totiž OSPOD oprávněn podat pouze návrh soudu, k podání podnětu dle tohoto zákona OSPOD oprávněn není. Vynechání podnětu z daného ustanovení tak nepovažuji za chybu.

⁸⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*, 2017 roč. 25, č. 23-24, s. 831.

⁸⁷ Tamtéž, s. 832.

⁸⁸ Tamtéž.

4 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OSPOD, a tedy orgány zajišťující sociálně-právní ochranu dětí, jsou krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí a Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.⁸⁹ Zákon tak v § 4 odst. 1 souhrnně vyjmenovává věcně příslušné správní úřady, které jsou oprávněny zajišťovat sociálně-právní ochranu dětí. Který orgán je funkčně příslušný k výkonu daného úkolu je výslovně uvedeno u každého úkolu zvlášť. Například obecním úřadům s rozšířenou působností náleží vykonávat preventivní a poradenskou činnost podle § 10 odst. 1 ZOSPOD, kdežto krajský úřad je příslušný k úkolům souvisejícím s náhradní rodinnou péčí, například s pěstounskou péčí.⁹⁰ Ve výjimečných případech může dojít také k delegaci dané věci na nižší správní úřad, a to v případě, že o to požádá u Ministerstva vnitra obec s pověřeným obecním úřadem poté, co věc projedná s obecním úřadem s rozšířenou působností a s doporučením krajského úřadu.⁹¹ Druhý odstavec § 4 ZOSPOD dále uvádí orgány obce, které vykonávají sociálně-právní ochranu dětí nikoliv v rámci přenesené působnosti, nýbrž v rámci samostatné působnosti obce.

Kolizní opatrovnictví vykonává dle § 17 ZOSPOD obecní úřad s rozšířenou působností, a to i ve vztahu k cizině. Vedle věcné a funkční příslušnosti OSPOD je nutné k určení konkrétního OSPOD, který bude vykonávat kolizní opatrovnictví dítěte, určit také příslušnost místní. Ta je určována na základě § 61 odst. 1 ZOSPOD, tj. dle místa trvalého pobytu dítěte. Konkrétní úřad příslušný k výkonu kolizního opatrovnictví vyplývá ze zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.⁹² Trvalý pobyt je definován v § 10 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů. K určení místní příslušnosti podle trvalého pobytu se vyjádřil i Krajský soud v Hradci Králové, který uvedl, že je nutné odlišovat mezi trvalým pobytem a faktickým pobytem dítěte.⁹³ V případě trvalého pobytu se nejedná „o místo skutečného neboli faktického pobytu nezpl. dítěte (...) a nejedná se ani o bydliště ve smyslu úpravy obsažené v občanském soudním

⁸⁹ § 4 odst. 1 ZOSPOD.

⁹⁰ Například § 22 ZOSPOD.

⁹¹ § 66b odst. 3 z. č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů

⁹² HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 140.

⁹³ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. února 2006, sp. zn. 25 Co 23/2006

řádu. Místo, kde se dítě skutečně nachází, může tedy mít význam (za splnění dalších předpokladů) pro určení místní příslušnosti soudu, nikoliv však (v tomto řízení o změnu výchovy) pro určení místní příslušnosti orgánu sociálně – právní ochrany dítěte.⁹⁴

V případě, že byl ustanoven kolizní opatrovníkem obecní úřad s rozšířenou působností, v jehož obvodu má dítě trvalý pobyt, ovšem soudní řízení probíhá u soudu nacházející se v obvodu jiného obecního úřadu s rozšířenou působností, má příslušný obecní úřad s rozšířenou působností právo požádat obecní úřad s rozšířenou působností v jehož obvodu probíhá soudní řízení o zastupování a postoupit mu spisovou dokumentaci dítěte. Dožádaný orgán musí na základě tohoto dožádání dítě zastoupit.⁹⁵

4. 1 Práva a povinnosti kolizního opatrovníka

Žádný z právních předpisů výslovně neuvádí souhrn veškerých konkrétních práv a povinností kolizního opatrovníka. Úmluva o právech dítěte však stanoví, že při jakékoliv činnosti týkající se dětí musí být základním hlediskem zájem dítěte.⁹⁶ Definici pojmu zájem dítěte záměrně nestanovuje žádný právní předpis, jedná o tzv. neurčitý právní pojem. Přesný obsah tohoto pojmu záleží na konkrétních okolnostech případu a na tom, kdo danou věc rozhoduje. Dle Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte respektován při činnosti poskytované „*jak veřejným, tak soukromým zařízením sociální péče, soudy, správními a zákonodárnyými orgány.*“⁹⁷ Ačkoliv Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod výslovně neuvádí zájem dítěte jako přední hledisko, které je nutné zohledňovat ve všech záležitostech týkající se dětí, ESLP došel například v kauze Neulinger a Shurk proti Švýcarsku⁹⁸ výkladem k závěru, že v souladu s touto zásadou musí být vykládán čl. 8 upravující právo na rodinný a soukromý život.⁹⁹

Kolizní opatrovník má povinnost zjistit názor dítěte. Právo na vyjádření svého názoru, právo být slyšet a právo na informace patří mezi participační práva dítěte. Tato participační práva jsou garantována v článku 12 Úmluvy o právech dítěte, článku 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte a na vnitrostátní úrovni například v § 8 odst. 2 a 3 ZOSPOD. Dítě, které je schopné formulovat své názory má právo vyjádřit ke všem záležitostem, které se ho týkají,

⁹⁴ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. února 2006, sp. zn. 25 Co 23/2006

⁹⁵ § 62 odst. 2 ZOSPOD

⁹⁶ KRÍSTEK, Adam. In MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 48-49.

⁹⁷ Čl. 3 odst. 1 sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1999 Sb., Úmluva o právech dítěte

⁹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 6. července 2010, Neulinger a Shurk proti Švýcarsku (stížnost 41615/07)

⁹⁹ KORNEL, Martin. Princip nejlepších zájmů dítěte [online]. Law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/05%20Rodina/05%20MARTIN%20KORNEL.pdf>

včetně správní a soudního řízení. Ačkoliv OSPOD jako kolizní opatrovník není vázán názorem dítěte, neboť musí jednat v jeho nejlepším zájmu, má však povinnost k němu přihlídnout. Není stanovena věková hranice dítěte, od kdy má dítě participační práva, vždy je nutné zohledňovat individuální vyspělost dítěte a schopnost formulovat své názory. U dětí starších 12 let je poté stanovena vyvratitelná domněnka, že je schopno vyjádřit svůj názor.¹⁰⁰

Procesněprávní kolizní opatrovník má v rámci soudního řízení stejné postavení jako zástupce vykonávající zastoupení na základě plné moci. Rozdílem však je, že dle kancelářského řádu¹⁰¹ má kolizní opatrovník právo sedět na boční straně soudního stolu, na straně opačné od zapisovatele.

Kolizní opatrovník je oprávněn nahlížet do spisu a účastnit se ústního jednání. Kolizní opatrovník má právo na doručení předvolání k jednání alespoň deset dní před jeho samotným konáním, jedná-li se o odročené jednání, tak minimálně pět dní předem. Kolizní opatrovník má dále právo vyjádřit se k návrhům a důkazům a klást otázky svědků. Sám má povinnost navrhnout soudu důkazy a uvést skutečnosti důležité pro řízení. Má právo na vyhotovení kopie protokolu z jednání, doručení rozhodnutí a případné podání opravného prostředku proti tomuto rozhodnutí.¹⁰²

Opatrovník musí také dbát na to, aby daná věc byla před soudem probrána bez průtahů. Ačkoliv v rámci řízení, kterých se OSPOD jako kolizní opatrovník obvykle účastní, nejsou zákonem stanoveny žádné lhůty pro procesní úkony, může dbát kolizní opatrovník na dodržování práva na spravedlivý proces tím, že k soudu podá stížnost na průtahy v řízení dle § 164 a násl. zákona o soudech a soudcích. Soud má na vyřízení stížnost jednoměsíční lhůtu. V praxi k uplatnění stížnosti nedochází tak často, jak by zřejmě bylo třeba zejména s ohledem na zájem dítěte. Opakovaně na tuto možnost urychlení soudního řízení úřady a nesplnění svých povinností v případě jejího nevyužití upozornil také veřejný ochránce práv, například v závěrečné zprávě o šetření ze dne 20. května 2011 či v závěrečném stanovisku ze dne 1. března 2016.¹⁰³ K urychlení soudní řízení přispěl v minulém roce také zákonodárce, který novelizoval § 471 odst. 2 ZŘS. V tomto ustanovení stanovil soudu, že musí do šesti měsíců

¹⁰⁰ KRÍSTEK, Adam. In MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 93.

¹⁰¹ § 42 odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. prosince 2001, č. j. 505/2001–Org, vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy

¹⁰² Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor sociálních věcí. *Metodika na výkon funkce tzv. kolizního opatrovníka* [online]. Kraj Vysočina, [citováno dne 31. ledna 2018]. Dostupné na <m.kr-vysocina.cz/assets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4072718>.

¹⁰³ Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva o šetření - § 18, sp. zn. 348/2011/VOP ze dne 20. května 2011* [online]. [cit. 2. února 2018]. Dostupné na <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/590>., Kancelář veřejného ochránce práv. *Závěrečné stanovisko, sp. zn. 1910/2014/VOP ze dne 1. března 2016* [online]. [cit. 2. února 2018]. Dostupné na <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3732>.

od zahájení soudního řízení vydat rozhodnutí ve věci. Ustanovení připouští výjimky v případě, že soud prodloužení řízení řádně zdůvodní.¹⁰⁴

Kolizní opatrovník je dítěti ustavován k ochraně jeho práv, měl by tak být v řízení aktivní, využívat veškerá svá oprávnění ke zjištění, co je v nejlepším zájmu dítěte a tyto zájmy hájit.

4. 2 Způsob výkonu kolizního opatrovnictví ze strany OSPOD

Orgán sociálně-právní ochrany dětí vykonává dvě rozdílné činnosti. Jednou z nich je sociální ochrana a pomoc dětem, které jsou označeny za ohrožené dle § 6 ZOPOD, druhou úlohou OSPOD je výkon veřejného opatrovnictví a poručnictví. Z úvodních a základních ustanovení ZOSPOD vyplývá, že základní role OSPOD by měla spočívat v poskytování ochrany dětem označeným za ohrožené, a to z pozice OSPOD jako orgánu veřejné správy s využitím metod a postupů sociální práce. Opatrovnictví a poručenství vykonává OSPOD, neboť mu byla tato agenda svěřena historicky a opravňuje jej k jeho výkonu § 17 ZOSPOD. Po novele ZOSPOD č. 401/2012 Sb. kdy došlo k posunu povahy OSPOD od úřednické k více sociální se čím dál více nabízí otázka, zda by výkon veřejného opatrovnictví a poručenství neměl být přenesen na jiný subjekt.¹⁰⁵

V dosavadní praxi je téměř automaticky jmenován kolizním opatrovníkem dítěte OSPOD. Ten na základě § 17 ZOSPOD vykonává všechna oprávnění, které pro něj vyplývají z celého zákona. OSPOD na jedné straně poskytuje rodině sociálně-právní pomoc, snaží se o nápravu vztahů v rodině, na straně druhé vykonává kolizní opatrovnictví, v rámci kterého může navrhnout například umístění dítěte do ústavní péče.

Objevují se však názory, že by OSPOD měl využívat své pravomoci vyplývající ze ZOSPOD pouze v případech, kdy je dítě označeno za ohrožené dle § 6 ZOSPOD. Vykonávali OSPOD pouze kolizní opatrovnictví dítěte, měl by být pouze jeho procesním zástupcem. Tento přístup začalo v roce 2017 prostřednictvím elektronické komunikace s jednotlivými krajskými úřady prosazovat také MPSV. Z mé praxe je mi známo, že se za účelem vyřešení otázky vytvořila na podzim 2017 pracovní skupina MPSV a Ministerstva spravedlnosti, která má za úkol dospět k vyřešení otázky, zda má být nadále praktikovaná praxe, kdy OSPOD při kolizním opatrovnictví uplatňuje všechny své pravomoci, či by měl mít pouze postavení procesního zástupce.

¹⁰⁴ § 471 odst. 2 ZŘS

¹⁰⁵ Ministerstvo spravedlnosti. *Analýza aktuálních otázek výživného* [online]. Portal.justice.cz. [cit. 28. ledna 2018]. Dostupné na: <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6223&d=354604>>.

V dané věci dochází k poměřování základních práv rodičů, zejména práva na nedotknutelnost obydlí, a práv na ochranu dítěte.

Jednou z povinností, které OSPOD vyplývají ze ZOSPOD, konkrétně z ustanovení § 51 odst. 5 písm. a) je povinnost poskytnout soudu údaje potřebné pro občanské soudní řízení. OSPOD je orgánem, který s rodinou spolupracuje nejbližší, je pro něj tedy nejjednodušší získat pro soud důležité informace. V současné praxi tak s odkazem na výše zmíněné ustanovení soud vyzve OSPOD, aby v určité lhůtě soudu podal zprávu o poměrech v rodině.

K vypracování této zprávy by měl využít minimálně 4 zdroje informací, a to pohovor s rodiči, pohovor s dítětem, v souladu s § 52 ZOSPOD šetření v rodině a pokud nebude možné získat informace těmito způsoby, může OSPOD oslovit dětského lékaře, školská zařízení či obec.¹⁰⁶

Proti tomuto postupu vystoupilo MPSV, které ve svém metodickém doporučení uvádí, že OSPOD nemá právo využívat oprávnění vyplývající z § 52 ZOSPOD, pokud se nejedná o dítě označené za ohrožené dle § 6 ZOSPOD.¹⁰⁷ Ačkoliv bývají rodiče často ve vzájemném konfliktním vztahu a komunikace mezi nimi je zásadní problém, vyskytují se i případy, kdy jsou rodiče ve vzájemné shodě a dokáží se na všech záležitostech související s jejich rozchodem, včetně úpravy poměrů dětí, dohodnout. Otázkou tedy je, zda je skutečně nutné v těchto případech, kdy nedochází k žádnému ohrožení dítěte vstupovat do domácnosti této rodiny či jinak zasahovat do jejich soukromí.

MPSV svůj postoj odůvodňuje tím, že za dokazování nese odpovědnost soud a nemůže svou povinnost přenést na jiného účastníka řízení, který by měl mít rovné postavení s účastníky ostatními. Zároveň by došlo k porušení čl. 95 Ústavy ČR a soud by stavěl svou vůli nad zákon, kdyby po OSPOD požadoval uplatnění § 52 ZOSPOD, ačkoliv by se nejednalo o dítě ohrožené, neboť pokud by tak OSPOD učinil, překročil by svá zákonná opatření.

Svůj názor MPSV dále podkládá argumentem, že role účastníků v rámci soudního řízení nesporného je jasně daná a to tak, že soud má odpovědnost za zjištění skutkového stavu, neboť řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je řízením nesporným, tudíž řízením, které je dle § 20 ZŘS ovládáno zásadou vyšetřovací.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor sociálních věcí. *Metodika na výkon funkce tzv. kolizního opatrovníka* [online]. Kraj Vysočina, [citováno dne 31. ledna 2018]. Dostupné na <m.kr-vysocina.cz/assets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4072718>.

¹⁰⁷ Vyjádření MPSV ze dne 20. června 2017.

¹⁰⁸ Vyjádření MPSV ze dne 20. června 2017.

Jak bylo uvedeno výše, obvykle jsou součástí zprávy OSPOD pro soud vyjádření lékařů, pedagogů či zařízení organizující volnočasové aktivity dětí. K těmto informacím má soud přístup prostřednictvím dokazování, když dle § 125 OSŘ může za důkaz sloužit jakýkoliv prostředek, včetně vyjádření fyzických a právnických osob. Tyto osoby mají poté dle § 128 OSŘ povinnost bezplatně soudu sdělit skutečnosti pro řízení významné.¹⁰⁹

K získání skutečností týkající se prostředí, ve kterém dítě žije by měl podle MPSV soud využít institut ohledání na místě dle § 130 odst. 2 OSŘ. V souvislosti se vstupem do obydlí zmiňuje MPSV názor, že nelze vstoupit do míst, která nejsou veřejně přístupná, bez souhlasu oprávněných osob. Zároveň se ve svém vyjádření MPSV přiklání k opačnému názoru Krajského soudu v Praze, dle kterého může dojít na základě § 130 odst. 2 OSŘ k prolomení práva na nedotknutelnost obydlí. K zásahu do tohoto práva může však dojít pouze v souladu s čl. 4 odst. 4 LZPS. Soud tedy musí zvážit, zda jsou naplněny požadavky principu proporcionality, kterými jsou vhodnost, potřebnost a přiměřenost. MPSV dospělo k závěru, že neexistuje méně invazivní zásah do nedotknutelnosti obydlí, než je právě ohledání na místě, neboť šetření domácnosti OSPOD představuje stejně invazivní zásah, který je zároveň porušení zákonných oprávnění. MPSV však dodalo, že není vyloučeno, že jím navrhovaný postup bude soudem, nejspíše soudem Ústavním považován také za zásah do práva na nedotknutelnost obydlí.¹¹⁰

Tento nový postoj MPSV se zasílán pouze prostřednictvím emailu na krajské úřady České republiky. V praxi začaly některé úřady zastávat nový postoj, jiné pokračují v dosavadní praxi.

Z mé praxe je mi známo, že doposud veřejný ochránce práv, do jehož pravomoci patří kontrola činnosti OSPOD, vyžadoval, aby OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví vykonával všechny pravomoci vyplývající ze ZOSPOD. V případě, že nedošlo k uplatnění povinností či práv vyplývajících pro úřad ze ZOSPOD žádal veřejný ochránce práv nápravu či ukládal represe dle zákona o veřejném ochránci práv. K jakému přístupu se veřejný ochránce práv po změně postoje MPSV přikloní je otázkou.

Považuji za chybu, že MPSV změnu praxe zasílá pouze prostřednictvím emailové komunikace úřadům. Někteří klienti OSPOD chodí nahlížet do spisu a pořizovat si jeho kopie třeba i každý týden. Proto byly zmatení, když jim OSPOD ze dne na den oznámil, že nadále nebude možné do spisu nahlížet, neboť je nutné zachovávat zásadu rovnosti stran účastníků řízení. Největší zmatek však neoficiální změna přístupu způsobila ve vztahu mezi soudy a

¹⁰⁹ Vyjádření MPSV ze dne 20. června 2017.

¹¹⁰ Tamtéž.

OSPOD. Jelikož soudy o změně nevěděly, pokračovaly v dosavadní praxi a v domnění, že OSPOD i nadále postupuje dle § 52 ZOSPOD, po něm požadovaly zprávy v souladu s § 51 odst. 5 ZOSPOD.

Řešení, které navrhuje MPSV, tedy že namísto šetření OSPOD v domácnosti, kde dítě žije, bude soud vykonávat ohledání na místě, není úplné. Dle procesních pravidel má každý účastník právo účastnit se dokazování, tj. účastník má právo být přítomen ohledání na místě. Lze však stěží předpokládat, že rodiče procházející rozvodem budou souhlasit s tím, že jim druhý rodič bude spolu se soudem procházet byt, kontrolovat lednici, zda je zde dost jídla či zda má dítě dostatek oblečení ve skříni.

Pokud by však nebylo druhému rodiči dovoleno účastnit se ohledání na místě, došlo by k porušení jeho práva dle čl. 38 odst. 2 LZPS, které každému zaručuje právo být přítomen dokazování a možnost vyjádřit se k důkazům. Následkem by byla nepoužitelnost důkazů.¹¹¹

Ohledání na místě může vykonávat pouze předseda senátu, jiný člen senátu či dožádaný soud, je vyloučeno, aby jej provedl vyšší soudní úředník či justiční čekatel. Pokud by tyto vyloučené osoby ohledání na místě provedli, jednalo by se o nezákonný úkon a důkaz by v řízení nemohl být použit.¹¹² Bude-li tedy muset soud zjišťovat informace prostřednictvím ohledání na místě, zřejmě bude tento úkon provádět předseda senátu či jiný člen senátu a dojde ještě k většímu zpomalení soudnictví. To odporuje současné snaze zákonodárců, řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, urychlit. S ohledem na počet kauz, které připadnou na jednoho soudce bude také velice problematické dodržet lhůtu stanovenou v novelizovaném ustanovení § 471 odst. 2 ZŘS.

Výhodou navrhovaného postupu je, že OSPOD bude i nadále vědět, jak vypadá prostředí, do kterého má být dítě svěřeno, když se bude účastnit ohledání na místě. I přesto, že sám neprovede šetření domácnosti se tak může rozhodnout, jaké stanovisko sdělit soudu.

Nový přístup MPSV je dle mého posunem správným směrem. Je-li OSPOD jmenován kolizním opatrovníkem, zřejmě není třeba uplatňovat vůči rodině veškerá oprávnění, která vyplývají ze ZOSPOD. Tato oprávnění má OSPOD využívat pouze v případě, že je dítě opravdu ohrožené, což není například v případě naprostého harmonického rozchodu rodičů. MPSV však mělo svůj názor dopracovat do detailů tak, aby nevznikala v praxi nejistota.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. I. ÚS 1012/07

¹¹² JIRSA, Jaromír. In JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. §79-180 občanského soudního řádu*. 2. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 340.

Zároveň nemělo MPSV svůj postoj zasílat jen krajským úřadům prostřednictvím emailu, ale bylo nutné seznámit se změnou přístupu také subjekty, které ovlivní, zejména soud a rodiče.

Domnívám se, že v současné době je nejdůležitější, aby se veškeré orgány shodly na jednotném přístupu, který budou uplatňovat a odstraní tak nejistotu a zmatek, který panuje.

4. 3 Procesní subjektivita orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Jednou z otázek souvisejících s výkonem kolizního opatrovnictví ze strany OSPOD je otázka, koho má soud označit v usnesení o jmenování kolizního opatrovníka, jako kolizního opatrovníka.

Jak již bylo řečeno výše procesní subjektivita je způsobilost být účastníkem řízení a má ji ten, kdo má právní osobnost a dále ti, kterým zákon procesní subjektivitu přiznává. Zákon takto přiznává procesní subjektivitu typicky různým organizačním složkám státu jako jsou například státní zastupitelství či Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.¹¹³ V rámci řízení ve věcech péče o nezletilé, nevystupuje nezletilý, který nemá plnou procesní způsobilost samostatně, nýbrž je mu ustanoven kolizní opatrovník, kterým je dle § 496 OSPOD.

Nejvyšší soud se zabýval otázkou, zda v případě, kdy OSPOD zastupuje nezletilého dle § 469 ZŘS má být OSPOD v rozhodnutí označen názvem obce či jako obecní úřad s rozšířenou působností. Ve svém rozhodnutí dospěl k závěru, že je nutné za opatrovníka, v případě, že jím je OSPOD, označit obec a sídlo jejího úřadu. Svůj názor založil na argumentu, že obec je dle zákona o obcích veřejnoprávní korporací, o kterých OZ stanovuje, že mají právní osobnost.¹¹⁴

Nejvyšší soud se v tomto případě domníval, že obecní úřad nemůže být označen v rozhodnutí za opatrovníka, neboť dle § 5 odst. 1 zákona o obcích, je obecní úřad pouze orgánem obce, na který je prostřednictvím § 17 ZOSPOD přenesena působnost státu. Nejvyšší soud se nedomníval, že by na základě § 17 ZOSPOD mohlo dojít k výkladu, že tento je oprávněn vystupovat samostatně v řízení, neboť toto ustanovení pouze stanoví, kdo bude fakticky vykonávat zastoupení nezletilého. Samotný OSPOD však dle rozhodnutí NS nemá právní osobnost a tady ani způsobilost v řízení samostatně jednat, nemá tedy ani procesní

¹¹³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporná řízení*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 60.

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soud ze dne 14. září 2016, sp. zn. 21 Cdo 1288/2016; 21 Cdo 1295/2016; 21 Cdo 1296/2016; 21 Cdo 1297/2016; 21 Cdo1677/2016

subjektivitu a způsobilost a musí tak být v rozhodnutí o ustanovení procesního zástupce označena obec, jejíž je orgánem. V rámci soudního řízení dle názoru Nejvyššího soudu „*není podstatné, jaké má tento orgán postavení v rámci organizace veřejné správy, ale pouze to, zda má procesní subjektivitu a procesní způsobilost*“¹¹⁵.

Šínová a Malá souhlasí se závěrem Nejvyššího soudu, že obecní úřad nedisponuje právní osobností, a tedy ani procesní subjektivitou. Domnívají se však, že v daném problému soud ponechal prostor k dalším úvahám. Uvádí například, že ustanovení § 17 ZOSPOD výslovně uvádí OSPOD jako kolizního opatrovníka, nikoliv obec. Jazykovým výkladem lze tedy dospět k závěru, že v soudním rozhodnutí může být kolizním opatrovníkem jmenován samotný obecní úřad s rozšířenou působností, nikoliv obec.¹¹⁶

S odlišováním obecního úřadu s rozšířenou působností a obce koresponduje také ustanovení § 4 ZOSPOD, které rozlišuje, zda je sociálně-právní ochrana poskytována obecním úřadem v přenesené působnosti, tj. je vykonáván na základě pověření státu a jeho jménem dle § 4 odst. 1 či v rámci samostatné působnosti obce dle § 4 odst. 2 ZOSPOD. Dále také článek 105 Ústavy hovoří o tom, že je výkon státní správy přenesen na orgány územně samosprávných celků, nikoliv na samotné celky.¹¹⁷

Ve svém rozhodnutí Nejvyšší soud ukládá soudům i nadále jmenovat kolizním opatrovníkem OSPOD. Dle Šínové a Malé je tak jediným možným řešením, který bude v souladu se zákonem i judikaturou označit v rámci rozhodnutí OSPOD a zároveň jej identifikovat názvem obce a její adresou. Pokud by totiž byla v rozhodnutí označena pouze samotná obec, vedlo by to k použití § 21b OSŘ a kolizním opatrovník by nebyl OSPOD, nýbrž starosta obce v souladu § 103 zákona o obcích. Ten by pak mohl výkonem kolizního opatrovnictví pověřit OSPOD, ovšem nikde by vyplývala jeho povinnost toto učinit. Dalším problémem v této situaci by bylo jmenování UMPOD kolizním opatrovníkem. Tím může být jmenován například dle § 470 a § 512 ZŘS. Dále autorky článku uvádí, že si uvědomují argument, že UMPOD disponuje datovou schránkou, toto hledisko však nepovažují ve věci za relevantní, neboť toto elektronické uložení nemá ani volební komise dle § 351 ZŘS, které je přiznáno právo být účastníkem řízení, přesto, že nedisponuje právní osobností. Jako další

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana. K procesní subjektivitě přiznané zákonem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. *Právní rozhledy*. 2017. roč. 25, č. 12. s. 446.

¹¹⁷ Tamtéž.

argument autorky uvádí, že v případě, že by byla v rozhodnutí označena pouze obec, mohl by ji zastupovat na základě § 21c OSŘ její starosta.¹¹⁸

S ohledem na vytíženost starosty však nelze předpokládat, že by se starosta účastnil všech řízení týkající se dané problematiky. Musel by tak pověřovat zaměstnance úřadu, aby mohli vystupovat jménem obce před soudem. Takovýto přístup praktikuje například Magistrát města Brna. V případě vystupování před soudem v případě občanskoprávních a nesporných řízeních nezbytných k výkonu sociálně-právní ochrany dětí udělí primátor OSPOD pověření.¹¹⁹

Nejvyšší soud svůj názor podkládá i argumentem, že v případě, že by byl jmenován kolizním opatrovníkem obecní úřad, byl by problém s náhradou nákladů řízení, neboť samotný úřad majetkem nedisponuje.¹²⁰ Dle Šínové a Malé by se však tento problém dal řešit s využitím analogie k hrazení nákladů v případě účasti státního zastupitelství na řízení, když v tomto případě jsou náklady přiznány vůči státu.¹²¹

Dle mého je správný názor Šínové a Malé, že OSPOD disponuje na základě § 469 ZŘS procesní subjektivitou stejně jako například státní zastupitelství či Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Pokud by bylo úmyslem zákonodárce jmenovat kolizním opatrovníkem v řízení dle § 466 a násl. ZŘS celou obec, zřejmě by to výslovně uvedl v ZŘS či v jiném zákoně. Pokud by byl v praxi aplikován přístup dle Nejvyššího soudu, mohl by starosta jmenovat kolizním opatrovníkem například pracovníka oddělení veřejných zakázek, a tento postup by byl v souladu se zákonem. Nevýhodou tohoto postupu je také právě nutnost pověření OSPOD starostou, což představuje zbytečný krok navíc, který celý proces pouze komplikuje a zbytečně prodlužuje.

Za současné situace souhlasím s argumenty Šínové a Malé a domnívám se, že v rámci usnesení o jmenování kolizního opatrovníka by měl být označen příslušný OSPOD s názvem obce. Uvedený postup bude v souladu s § 469 ZŘS a zároveň bude v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu. Domnívám se však, že postup navrhaný Nejvyšším soudem není nejlepším řešením a věřím, že výše uvedené rozhodnutí bude v budoucnu překonáno, tak aby byl kolizním opatrovníkem jmenován přímo příslušný OSPOD.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 446–447.

¹¹⁹ *Standardy kvality poskytování sociálně-právní ochrany* [online]. Městské části Brno-Řečkovice a Mokrá Hora. [cit. dne 30. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.reckovice.brno.cz/scripts/index.php?id_nad=42>.

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2016, sp. zn. 21 Cdo 1288/2016; 21 Cdo 1295/2016; 21 Cdo 1296/2016; 21 Cdo 1297/2016; 21 Cdo 1677/2016

¹²¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana. K procesní subjektivitě přiznané zákonem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. *Právní rozhledy*. 2017. roč.25, č. 12. s. 448.

4. 4 Námitka podjatosti vůči OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví

Soudní řízení týkající se péče o nezletilé nezřídka provází negativní emoce. Tyto se mohou odrazit jak ve vztahu mezi rodiči navzájem, tak ve vztahu rodič – kolizní opatrovník. V soudním řízení rozhoduje výhradně soud. Rozhodnutí však často výrazně ovlivní návrh OSPOD, který je s rodinou v bezprostředním kontaktu, má tak o situaci v rodině větší přehled než soud, kterému v tomto přehledu často brání nedostatek času. Rodiče proto často spatřují v OSPOD osobu, která je odpovědná za výsledek řízení. Vyvíjí-li se tak řízení v jejich neprospěch či navrhne-li kolizní opatrovník soudu vydání rozhodnutí, se kterým nesouhlasí, hledají rodiče prostředky, jak změnit či zdiskreditovat OSPOD vykonávající kolizní opatrovnictví.

Jelikož je OSPOD jmenován kolizním opatrovníkem usnesením, je proti němu možné odvolání. Odvolání je obecně řádným opravným prostředkem, který však může být uplatněn pouze za splnění zákonem vyžadovaných podmínek, tj. největším problémem je v případě odvolání proti usnesení o jmenování kolizního opatrovníka dodržení patnáctidenní lhůty k podání odvolání. V praxi se objevují také případy, kdy je vůči OSPOD namítána podjatost.

K otázce námitky podjatosti vůči OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví se vyjádřilo MPSV, které ve svém stanovisku zdůraznilo, že není-li názor rodiče v souladu s názorem OSPOD, neznamena to automaticky podjatost pracovníka OSPOD. Cílem činnosti OSPOD není vyhovění názoru rodičů, nýbrž dosažení výsledku, který bude v nejlepším zájmu dítěte. Připustilo však, že možnost podjatosti pořád existuje, proto může rodič podat odvolání proti usnesení o jmenování kolizním opatrovníkem OSPOD, o jehož nestrannosti pochybuje. V dané věci tak má být postupováno podle OSŘ. Tento postup by měl být dle MPSV praktikován pouze v případě, že se rodič domnívá, že je podjat celý obecní úřad s rozšířenou působností, který je také jmenován kolizním opatrovníkem.¹²²

Směřuje-li námitka podjatosti vůči konkrétnímu sociálnímu pracovníkovi, musí poté úřad postupovat v souladu s § 60 ZOSPOD podle správního řádu, konkrétně dle § 14 a § 154, resp. § 158 správního řádu. Pokud odvolací orgán dospěje k závěru, že jsou podjatí všichni pracovníci OSPOD, má být věc předána nadřízenému krajskému úřadu, který výkonem SPOD

¹²² MACELA, Miloslav. *Stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí k vyřizování námitek podjatosti vůči zaměstnancům orgánu sociálně-právní ochrany dětí* [online]. Mpsv.cz. 20. února 2012 [cit. Dne 3. února 2018]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/files/clanky/12556/2800_001.pdf>.

pověří jiný OSPOD a oznámí to soudu.¹²³ Ke stejnému postupu nabádá i Veřejný ochránce práv ve svém sborníku stanovisek.¹²⁴

Otázku námitky podjatosti vůči OSPOD v postavení kolizního opatrovníka řešili i Ústavní a Nejvyšší soud.

V případě, který řešil Ústavní soud se otec dítěte odvolal proti usnesení o jmenování kolizního opatrovníka a namítal, že jmenovaného kolizního opatrovníka v rámci řízení o úpravu poměrů dítěte nelze považovat za nezaujatého a nestranného, neboť je zaměstnavatelem matky dítěte. Navíc klíčová pracovnice, které bylo v rámci úřadu přiděleno zastupování dítěte v řízení je blízkou přítelkyní matky a sdílí s ní kancelář. Dle otce z jednání kolizního opatrovníka vyplynulo, že nejedná v zájmu dítěte, v řízení vychází pouze z návrhu na zahájení řízení, který podala matka a není nestranný. Odvolací soud odvolání zamítl s odůvodněním, že se odvoláním nemůže zabývat, neboť se jedná o námitku podjatosti vůči orgánu státní správy. Soud se může zabývat námitkami podjatosti vůči soudcům, přísedícím, zapisovateli či jinému zaměstnanci soudu, znalci i tlumočnickovi. Činnost OSPOD je však upravena ZOSPOD a pokud zákon nestanoví jinak, řídí se jeho činnost správním řádem. Jelikož správní řád upravuje rozhodování o námitce podjatosti vůči úředním osobám, soud tak o této námitce de svého názoru rozhodovat neměl.¹²⁵

Otec u Ústavního soudu namítal, že OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví autoritativně nerozhoduje o právech a povinnostech, nemá tedy postavení orgánu veřejné moci, nýbrž postavení zástupce s právy a povinnostmi jako jiní účastníci řízení. Namítal dále, že v dané situaci nelze podat námitku podjatosti v rámci správního řízení, neboť žádné správní řízení zahájeno nebylo. A i kdyby takto bylo rozhodnuto v rámci správního řízení, nemělo by dané rozhodnutí o námitce podjatosti vliv na kolizního opatrovníka, o jehož změně by musel rozhodnout soud. Soud dle něj v daném případě navíc nemá rozhodovat o námitce podjatosti, neboť OSŘ námitku podjatosti vůči koliznímu opatrovníkovi neupravuje. Domnívá se, že funkce kolizního opatrovníka má sloužit k ochraně zájmů dítěte a zajištění zásady rovnosti zbraní v rámci soudního řízení. Straní-li kolizní opatrovník jednomu z rodičů, jeho funkce smysl postrádá.¹²⁶

Ústavní soud souhlasil s názorem, že z OSŘ nevyplývá soudu pravomoc posuzovat námitku podjatosti vůči koliznímu opatrovníku. Domnívá se, že odvolací soud neměl tedy

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Stížnost, námitka podjatosti, změna místní příslušnosti OSPOD. In ŠABATOVÁ, Anna a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě II*. Brno: Kancelář Veřejného ochránce práv, 2017, s. 58–59.

¹²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 23. prosince 2015, sp. zn. I.ÚS 1244/15, bod 1–2

¹²⁶ Tamtéž, bod 4-5

danou věc posuzovat jako rozhodování o námitce podjatosti kolizního opatrovníka, nýbrž „šířeji jako námitky vůči správnosti usnesení okresního soudu o jmenování tohoto opatrovníka.“¹²⁷

Dle Ústavního soudu nelze obecně říci, že jelikož je OSPOD orgánem veřejné správy, řídí se jeho činnost jen správním řádem. Správní řád by se měl uplatňovat v případech, kdy orgán vykonává vrchnostenskou správu. Je-li ze strany orgánu vykonávána činnost nevrchnostenská, správní řád se na tuto činnost nevztahuje. Správní řád se použije po posouzení povahy činnosti. Dále se soud vyjádřil, že v dané věci sice neprobíhalo správní řízení, mohlo by však dojít k subsidiárnímu užití § 158 odst. 1 či § 177 odst. 2 správního řádu. Pokud by se jednalo o vyloučení jedné konkrétní osoby, soud se domnívá, že by mohlo k jejímu vyloučení dojít vnitřním postupem, například tím, že by opatrovnictví vykonával zaměstnanec úřadu nadřazeného. Postup dle § 131 správního řádu však nelze dle soudu použít v případě, kdy je namítána zaujatost celého úřadu. V případě, že je namítána podjatost celého úřadu, což bylo i v probíraném případě, je nutné uplatnit odvolání. Soud vyslovil pochybnost, zda by obecný soud přijal skutečnost, že kolizní opatrovnictví vykonává nadřízený orgán orgánu, kterého svým usnesením kolizním opatrovníkem jmenoval. Neboť tímto postupem by bez přičinění soudu došlo ke změně usnesení, kterým byl kolizní opatrovník jmenován.¹²⁸

Ústavní soud shledal otcovu stížnost za důvodnou, neboť krajský úřad porušil jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 LZPS, když jej v rámci rozhodování o odvolání odkázal na uplatnění námitky podjatosti, ačkoliv tento postup dle správního řádu neměl k dispozici. Na závěr shrnul, že obecné soudy by nejprve měly posuzovat, zda jsou námitky podjatosti důvodné, proč a zda směřují vůči jednotlivé úřední osobě či celému úřadu.¹²⁹

V jiném případě Ústavní soud zopakoval svůj názor, že v rámci soudního řízení není možné namítat vůči OSPOD podjatost, neboť v daném řízení nevystupuje OSPOD jako orgán, který rozhoduje o právech a povinnostech, nýbrž jako procesní zástupce nezletilého.¹³⁰ Uvedl však: „že výkon dané funkce kolizního opatrovníka předpokládá vyšší stupeň objektivity, než je tomu v případě jiných zástupců účastníků řízení.“¹³¹

Podjatost kolizního opatrovníka řešil také Nejvyšší soud. Dovolatelem byl otec, dle kterého byl v řízení o úpravě poměrů nezletilého před rozvodem a po rozvodu podjatý kolizní opatrovník, neboť nezletilý byl zastoupen úřadem, který zároveň vedl s otcem správní řízení.

¹²⁷ Tamtéž, bod 19

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 23. prosince 2015, sp. zn. I.ÚS 1244/15, bod 21-24

¹²⁹ Tamtéž, bod 31

¹³⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. III.ÚS 2427/14, bod 22

¹³¹ Tamtéž.

Dle rozhodnutí prvostupňového soudu nebyl soud oprávněn rozhodnout o podjatosti kolizního opatrovníka. Ke stejnému závěru dospěl i odvolací soud a zdůraznil, že podle § 14 až 17a OSŘ není soud oprávněn přezkoumávat podjatost kolizního opatrovníka. V dovolání otec uvedl, že soud vykládá daná ustanovení OSŘ příliš rigidně a v případě, že vznikne „koalice“ mezi kolizním opatrovníkem a jedním z rodičů, ačkoliv je formálně sledován zájem dítěte, nemá druhý rodič možnost, se vůči této zaujatosti bránit.¹³²

Nejvyšší soud nesouhlasil se závěry otce. Dle něj *„Zákon nestanoví – stejně jako je tomu u zástupců účastníků řízení na základě zákona nebo plné moci – jako předpoklad pro výkon této funkce, aby opatrovník účastníka řízení byl nepodjatý vůči ostatním účastníkům. Takový požadavek by ostatně byl absurdní, neboť je zřejmé, že opatrovník při zastupování účastníka se za řízení může dostat a zpravidla také dostává do střetu s jinými účastníky řízení, jejichž zájmy a postoje za řízení jsou odlišné od zájmů jím zastupovaného účastníka řízení. Jestliže opatrovník účastníka řízení vystupuje za řízení "podjatě" vůči ostatním účastníkům řízení, nelze z tohoto úspěšně dovozovat, že by účastníka řízení nezastupoval řádně.“* Nejvyšší soud dále připomněl, že rozhodnutí vydává soud na základě provedeného dokazování, proto, domnívá-li se, že kolizní opatrovník uvádí nepravdivé informace, které jej mají v očích soudu poškodit, může je v rámci dokazování svými důkazy vyvrátit.¹³³

Soudy v průběhu několika let přišly s několika způsoby řešení otázky námitky podjatosti vůči OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví. Jak již bylo řečeno výše, ačkoliv je OSPOD jako kolizní opatrovník pouze procesním zástupcem nezletilého a rozhodnutí vydává soud v praxi soudy často přikládají návrhu OSPOD velkou váhu.

Osobně se nejvíce přikláním k řešení, které vyjádřilo MPSV a Ústavní soud v rozhodnutí z roku 2015. Kolizním opatrovníkem v daném řízení je jmenován OSPOD, nesouhlasí-li tedy rodič s konkrétní osobou, která k soudu za tento jmenovaný orgán dochází, má možnost uplatnit v souladu se stanoviskem MPSV námitku podjatosti v rámci správního řádu. Je pak na rozhodnutí úřadu, zda námitce vyhoví či nikoliv. Nesouhlasí-li účastník se jmenováním úřadu jako celku, má možnost podat odvolání. Zjistí-li po uplynutí lhůty pro podání odvolání, že kolizní opatrovník jedná podjatě a v jeho neprospěch, je mu ponechána možnost tvrzení OSPOD vyvracet prostřednictvím tvrzení skutečnosti a navrhováním důkazů, která dle něj nepravdivá tvrzení OSPOD vyvrací, tak jak to vyjádřil Nejvyšší soud.

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. 21 Cdo 1503/2003

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. 21 Cdo 1503/2003

Dle mého postupovalo MPSV správně, když jasně a srozumitelně zaujalo stanovisko k rozhodování o námitkách podjatosti zejména, co se týče námitek podjatosti vůči zaměstnancům OSPOD obecně.

Otázkou zůstává, zda by bylo vhodnější zakotvit do OSŘ možnost namítat podjatost vůči koliznímu opatrovníkovi. Možnost namítat nevhodnost jmenování kolizního opatrovníka má však účastník zachovanou tím, že může podat odvolání proti usnesení o jmenování kolizního opatrovníka. Mám za to, že v případě soudních řízení týkajících se rodiny, by zakotvení ustanovení výslovně upravující námitku podjatosti vůči koliznímu opatrovníkovi, sloužilo pouze jako další z nástrojů rodičů, jak oddálit rozhodnutí, které nevyhovuje jejich představám. V řízení by tak docházelo k obstrukcím a průtahům.

4. 5 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

UMPOD je správní úřad sídlící v Brně a podléhající MPSV. UMPOD je nástupcem Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže a byl zřízen ZOSPOD v roce 2000.¹³⁴ Ačkoliv je UMPOD dle ZOSPOD jedním z orgánů OSPOD, budu-li v této kapitole hovořit o OSPOD, mám tím na mysli pouze obecní úřad s rozšířenou působností, nikoliv UMPOD. Úkoly UMPOD vyplývají z § 35 ZOSPOD a dá se rozdělit do tří hlavních oddílů: vymáhání výživného, mezinárodní únosy a zprostředkování mezinárodního osvojení.¹³⁵ Jednou z jeho činností je dle § 35 odst. 2 písm. b) ZOSPOD vykonávání kolizního opatrovnictví. Na toto ustanovení navazuje § 470 ZŘS, které uvádí, že UMPOD může být v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé jmenován kolizním opatrovníkem v případě, že je v řízení přítomen cizí prvek. S ohledem na neúměrnost počtu zaměstnanců vůči počtu řízení s mezinárodním prvkem, kde vystupuje UMPOD, má UMPOD dle § 62 odst. 2 ZOSPOD právo požádat o převzetí zastupování obecní úřad s rozšířenou působností, v jehož obvodu soudní řízení probíhá. UMPOD může také OSPOD požádat o zastoupení v případě jednotlivých jednání či jiných soudních roků v případě, že je soudní řízení vedeno v oblasti vzdálené Brnu či v případě, že pověřený pracovník UMPOD bude mít ve stejnou dobu konání soudního jednání jinou pracovní povinnost.¹³⁶

Ustanovení § 470 ZŘS stanovuje pouze možnost zastoupení UMPOD v případě přítomnosti mezinárodního prvku. Z § 17 odst. 1 ZOSPOD však vyplývá, že opatrovníkem

¹³⁴ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015 s. 943.

¹³⁵ HOVORKA, Daniel. In MACELA, Miloslav. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 420.

¹³⁶ Tamtéž, s. 428.

v soudním řízení s cizím prvkem může být i obecní úřad s rozšířenou působností. Vzniká tedy otázka, kdy ustanovit kolizním opatrovníkem obecní úřad s rozšířenou působností a kdy UMPOD. Krajský soud v Hradci Králové dospěl k závěru, že zákon „jednoznačně jako příslušného určuje Úřad (§ 35 odst. 1 zákona — „Úřad zajišťuje sociálněprávní ochranu ve vztahu k cizině“). Naproti tomu v případě úpravy příslušnosti obecního úřadu k zajištění sociálněprávní ochrany ve vztahu k cizině zákon používá v § 17 písm. a) slovního spojení „může být ustanoven i v případě.“ Z těchto rozdílů lze proto dovodit, že zákon dává v případě sociálněprávní ochrany dítěte ve vztahu k cizině přednost Úřadu. Pokud by ovšem soud došel v konkrétním případě k závěru, že tu jsou okolnosti, pro které nelze Úřad opatrovníkem ustanovit, nebo tu jsou skutečnosti, pro které se lze důvodně domnívat, že obecní úřad bude tuto funkci vykonávat lépe, může opatrovníkem ustanovit obecní úřad. Své závěry pak musí vyložit v odůvodnění svého rozhodnutí.“¹³⁷

Mám za to, že přístup prosazovaný krajským soudem je vhodný. Dle vnitřních předpisů UMPOD po svém jmenování posoudí, jak podstatný je cizí prvek v soudním řízení. Dospějí-li k závěru, že cizí prvek v řízení podstatným není, proti rozhodnutí o jmenování kolizního opatrovníka se odvolají.¹³⁸ Postup považuji za správný, neboť například v případě, kdy jsou rodiče příslušníky jiného státu trvale žijící na našem území, je cizí prvek v řízení téměř bezvýznamný. Domnívám se tedy, že je nutné posuzovat individuálně každý případ a pokud má cizí prvek podstatný vliv na celé řízení a zájmy dítěte, měl by dítě zastupovat UMPOD.

UMPOD se svou znalostí relevantních právních předpisů může často ochránit zájmy nezletilého mnohem lépe než OSPOD. Je však nutné rozlišovat, zda je v daném případě nutná odborná znalost mezinárodních smluv a evropských dokumentů či postačuje pro řízení znalost OSPOD, který se s dílčími dotazy samozřejmě může na UMPOD obrátit.

Nabízí se argument, že pracovníků UMPOD není tolik jako pracovníků OSPOD, pověřený zaměstnanec UMPOD tak nebude moci být přítomen u každého jednání a dítě řádně zastupovat. Z tohoto důvodu má však UMPOD možnost požádat OSPOD o splnění některých úkolů za ně.

Rozdíl v kvalitě poskytovaných sociálních služeb ze strany OSPOD a UMPOD není podstatný, neboť pracovníci UMPOD jsou v sociální oblasti vzdělání a jejich pracoviště je přizpůsobeno styku s dětmi. Jako snad jedinou nevýhodu vidím, že UMPOD nemá takovou

¹³⁷ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. května 2004, sp. zn. 21 Co 163/2004

¹³⁸ KAPITÁN, Zdeněk. *Postup Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí při výkonu opatrovnictví* [online]. Umpod.cz. 12. července 2016 [cit. 25. února 2018]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/SPO/Postup_-_vykon_opatrovnictvi.pdf>.

místní znalost jako OSPOD. Ta však bude zřejmě v případech s cizím prvkem méně podstatná.

Výkon kolizního opatrovnictví ze strany UMPOD považují ve vybraných případech za velmi žádoucí, neboť často může svými znalostmi poskytnout lepší ochranu zájmů dítěte. Zřejmě neexistuje způsob, jak jasně rozdělit případy, kdy je vhodné jmenovat kolizním opatrovníkem OSPOD a kdy UMPOD a je vhodnější jmenovat toho či oného kolizním opatrovníkem po individuálním zhodnocení konkrétní situace.

5 Další subjekty vykonávající kolizní opatrovnictví

S novelou ZŘS ze září 2017¹³⁹ se objevila nová otázka, kdo by měl vykonávat funkci kolizního opatrovníka, když je z této funkce vyloučen OSPOD, který podal návrh na zahájení řízení. Důvodová zpráva k novele uvádí, že by kolizním opatrovníkem měl být jednoduše jmenován jiný OSPOD.¹⁴⁰ Tento postup by však byl v rozporu s místní příslušností OSPOD, která je, jak je uvedeno výše, dána dle trvalého bydliště. V případě, že by soud jmenoval kolizním opatrovníkem jiný OSPOD, vystavoval by se riziku, že se některý z účastníků proti tomuto usnesení odvolá, neboť by toto jmenování bylo v rozporu s ustanovením § 61 ZOSPOD. Dle Šínové je jednou z možností spolupráce mezi sousedícími OSPOD. OSPOD by se mezi sebou mohli domluvit a návrh na zahájení řízení by mohl podat místně nepřislušný OSPOD tak, aby v řízení mohl být kolizním opatrovníkem jmenován OSPOD místně příslušný, neboť ten návrh na zahájení řízení nepodal.¹⁴¹

Dalším řešením by mohlo být ustanovení jiného subjektu kolizním opatrovníkem v případě, že bude na základě § 469 odst. 2 ZŘS OSPOD z možnosti být jmenován kolizním opatrovníkem vyloučen.

5.1 Advokát

Jedním z řešení, které se nabízí je jmenování advokáta kolizním opatrovníkem. Dle čl. 5 Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte by měly smluvní státy zvážit, zda dítěti umožní, tam,

¹³⁹ Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

¹⁴⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 7. volební období, 2013-2017. *Sněmovní tisk č. 987/0, část č.1/4, novela z. – občanský soudní řád* [online]. Psp.cz [cit. 16. února 2018]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=987&ct1=0>>.

¹⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*, 2017 roč. 25, č. 23-24, s. 832–833.

kde je to na místě, požadovat advokáta. Dále tento dokument stanoví, že by státy měly zvážit, zda dítěti v případě soudního řízení, které se jej týká, bude mít soud právo ustanovit dítěti zvláštního zástupce, advokáta, tam kde to bude na místě.¹⁴² Stát by měl dítěti umožnit mít v případě kolize jeho zájmů se zájmy rodičů, advokáta nebo jiný subjekt hájící jeho zájmy také dle článku 101 Pokynů Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem.¹⁴³

Je nutné rozlišovat úlohu advokáta a procesního zástupce, neboť procesní zástupce je v řízení jmenován soudem a měl by hájit nejlepší zájmy dítěte. Nemělo by tak docházet ke kumulaci funkce advokáta a kolizního opatrovníka v jedné osobě, kvůli možnému střetu zájmů.¹⁴⁴ Návrh tohoto postojů je logický, neboť advokát z povahy své profese jedná v rámci řízení dle přání svého klienta. Na rozdíl od kolizního opatrovníka, který sice má ve většině případů povinnost provést pohovor s dítětem a zjistit jeho názor, ale v řízení postupuje v souladu s nejlepšími zájmy dítěte, které se mohou od jeho přání lišit.

Jednoznačnou výhodou advokáta jako kolizního opatrovníka je jeho odborná znalost práva, kterou například OSPOD zejména v náročnějších kauzách postrádá. I Ústavní soud se vyjádřil tak, že v kauzách, které jsou složité a náročné na odborné znalosti, je výkon kolizního opatrovnictví ze strany advokáta vhodnější.¹⁴⁵ Mám však za to, že vedle odborných právních znalostí je třeba, aby advokát vykonávající kolizní opatrovnictví měl zkušenosti s prací s dětmi a věděl, jak se k nim chovat. Nejvhodnější by pak bylo, kdyby kolizní opatrovnictví vykonávali advokáti se znalostmi i v dalších oblastech jako je sociální práce či psychologie.

S výkonem kolizního opatrovnictví ze strany advokáta souvisí také otázka financí. Za současné právní úpravy jsou odměna a náhrady advokáta hrazeny v souladu s advokátním tarifem. Výše částky, kterou advokát získá je navázána na počet úkonů, které v řízení provede. Novým řešením by mohlo být paušální stanovení odměny, která bude advokátovi za výkon kolizního opatrovnictví vyplacena.¹⁴⁶ Paušální stanovení odměn vyloučí možnost advokátům zvyšovat svou odměnu a náhrady, což by mohlo zejména v komplikovaných

¹⁴² Čl. 5 a 9 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

¹⁴³ Výbor ministrů Rady Evropy. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17.listopadu 2010 a důvodová zpráva* [online]. [cit. 6. února 2018]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/16804ba0fb>>.

¹⁴⁴ Čl. 105 Výbor ministrů Rady Evropy. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17.listopadu 2010 a důvodová zpráva* [online]. [cit. 6. února 2018]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/16804ba0fb>>.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I.ÚS 3304/13, bod 45

¹⁴⁶ NOVÁKOVÁ, Markéta. *Cochemská praxe. Testováno na rodičích v ČR. Adresná výzva ke konkrétním změnám.* [online]. Amrp.cz. 23. dubna 2017 [cit. 6. února 2018]. Dostupné na <<http://www.amrp.cz/vzd282laacutevaacuteniacute/cochemska-praxe-testovano-na-rodicich-v-cr-vystupy-ze-seminare>>.

kauzách státu finance ušetřit. Otázkou potom zůstává, zda by advokáti měli motivaci ujímat se této funkce, pokud by jejich odměna byla nižší než odměna za zastupování běžného klienta.

Jmenování advokátů kolizním opatrovníkem považují v současné situaci, kdy v České republice neexistuje orgán na kolizní opatrovnictví specializovaný, za dobré řešení. Jmenováním advokáta bude zajištěna rovnost subjektů a zájmy nezletilého budou hájeny kvalifikovanou osobou. V případě, že by se některý z rodičů domníval, že vystupuje zaujatě, měl by možnost podat proti usnesení o jeho jmenování odvolání. Lepším způsobem odměňováním advokáta, jeví se mi spíše paušální odměny, kdy bude jasno dáno, jakou částku advokát získá a stát zaplatí. Tato částka by však měla být v přiměřené výši tak, aby u advokátů zůstávala motivace k výkonu kolizního opatrovnictví.

5. 1. 1 Nahlížení do spisové dokumentace

V případě ustanovení advokáta či jiné osoby odlišné od výše uvedených subjektů, tedy od OSPOD a UMPOD se objevil problém, a to nahlížení do spisové dokumentace OSPOD. OSPOD vede dle § 54 a § 55 ZOSPOD a čl. 6 instrukce MPSV č. j. 21-12242/2000 spisovou a evidenční dokumentaci dětí, u kterých vykonává sociálně-právní ochranu, opatrovnictví či poručnictví.¹⁴⁷ Dle § 55 odst. 5 ZOSPOD může do této dokumentace nahlížet pouze osoba s rodičovskou odpovědností, jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte či zástupce těchto osob, který vykonává zastoupení na základě plné moci. Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že advokát či jiné subjekty vykonávající kolizní opatrovnictví dítěte, nemají oprávnění do dokumentace nahlédnout.

Ustanovení § 55 odst. 5 ZOSPOD je tak v kolizi s § 469 odst. 2 ZŘS, ve kterém zákon výslovně stanoví, že OSPOD nemůže být jmenován kolizním opatrovníkem v případě, že je v řízení navrhovatelem. OSPOD je v postavení navrhovatele ve zvýhodněné pozici, neboť sám má podrobné informace o dítěti a poměrech v rodině. Zároveň je advokátovi ztížena možnost zjistit, co je v nejlepším zájmu dítěte, neboť nemá přístup ke všem informacím o dítěti a jeho rodině. V případě jmenování advokáta či jiného subjektu odlišného od OSPOD kolizním opatrovníkem by tak mohlo docházet k porušení čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 LZPS, zásady procesní rovnosti účastníků řízení a čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Hilšerová navrhuje jako řešení problému nespokojit se pouze s jazykovým výkladem § 55 odst. 5 ZOSPOD, ale ustanovení vyložit teleologicky.¹⁴⁸

¹⁴⁷ HILŠEROVÁ, Eva. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD? *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21 č. 6. s. 34.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 34–35.

K závěru, že kolizní opatrovník má právo nahlížet do spisové dokumentace dospěl výkladem také Hovorka. Dle něj vykonává kolizní opatrovník funkci, která v případě, že nedochází ke kolizi zájmů, náleží rodičům. Proto by měl mít kolizní opatrovník při zastupování dítěte právo nahlížet do spisu stejně jako mají toto právo rodiče. V případě, že by tento výklad byl považován za příliš extenzivní, dovozuje Hovorka právo kolizního opatrovníka na nahlížení do spisu z § 57 odst. 3 ZOSPOD, dle kterého lze citlivé údaje shromážděné OSPOD poskytovat i dalším osobám. Zároveň z § 55 odst. 6 ZOSPOD vyplývá, že OSPOD je oprávněn užit údaje ze spisové dokumentace v zájmu dítěte. Zájem dítěte pak chrání kolizní opatrovník, kterému je ochrana zájmů dítěte svěřena státem, konkrétně prostřednictvím soudního rozhodnutí. Neboť je nutné, aby byl právní řád vnitřně v souladu, je i kolizní opatrovník oprávněn nahlížet do spisové dokumentace OSPOD, samozřejmě jen do částí podstatných pro soudní řízení, ve kterém vystupuje.¹⁴⁹

Znění ustanovení § 55 odst. 5 ZOSPOD kritizoval i veřejný ochránce práv, který doporučil Poslanecké sněmovně jeho novelizaci tak, aby bylo umožněno nahlížet do spisové dokumentace i osobám, které byly jmenovány kolizním opatrovníkem dítěte. Toto doporučení však zůstalo bez odezvy Poslanecké sněmovny.¹⁵⁰

Pasivita ze strany zákonodárců je v dané záležitosti nešťastná. Má-li advokát zastupovat zájmy dítěte v rámci řízení, je nutné, aby znal všechny podstatné skutečnosti, na základě kterých zhodnotí, co je v zájmu dítěte a jaký závěr má v řízení prosazovat. Soud během řízení dokazováním zjišťuje skutkový stav, advokát by se tak mohl dozvědět o všech důležitých skutečnostech prostřednictvím dokazování v rámci jednání. Získání informací tímto způsobem by však bylo zřejmě opožděné. Navíc jak uvedla Hilšerová, by účastníci řízení byli v nerovném postavení, když rodiče by od počátku řízení mohli pracovat s informacemi, které by se kolizní opatrovník dozvídal až v průběhu řízení.

Ustanovením umožňujícím nahlížení do spisu pouze osobám disponujícím rodičovskou odpovědností, jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte a jejich zástupcům, zákon chrání osobní údaje a citlivé informace, které spisová dokumentace dítěte obsahuje. Tato ochrana se však dostává do kolize s ochranou nejlepšího zájmu dítěte, která by v daném případě měla převážet. Kolizní opatrovník by měl mít již od počátku řízení, stejně jako rodiče či OSPOD, je-li v řízení navrhovatelem, možnost seznámit se se spisem OSPOD a disponovat

¹⁴⁹ HOVORKA, Daniel. In MACELA, Miloslav. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 748–749.

¹⁵⁰ *Na většinu doporučení ochránkyně zákonodárci slyší* [online]. Ochrance.cz, 18. března 2015 [cit. 4. března 2018]. Dostupné na <<https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2015/na-vetsinu-doporuceni-ochrankyne-zakonodarci-slysi/>>.

tedy stejnými informacemi jako další účastníci řízení. Ačkoliv lze dospět určitým výkladem k závěru, že kolizní opatrovník má právo nahlížet do spisové dokumentace, jeho zařazení do taxativního výčtu v § 55 odst. 5 ZOSPOD zřejmě představuje nejméně spornou variantu.

5. 2 Osoba blízká

Dalším subjektem, který by mohl dítě zastupovat jako kolizní opatrovník je jeho osoba blízká. Je logickým předpokladem, že osobě blízké bude záležet na zájmu dítěte a bude se snažit jej v rámci řízení prosazovat co nejlépe. Jednou z nevýhod jmenování kolizním opatrovníkem blízkou osobu je možný příbuzenský vztah mezi osobou blízkou dítěti a rodiči. Dle OZ je osobou blízkou: „*příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*“¹⁵¹ Dítě zřejmě ve většině případů nebude mít sešvagřenou osobu, manžela či registrovaného partnera, dle této definice je tak velká část osob blízkých dítěte také osobou blízkou rodičů. Kolizní opatrovník je jmenován proto, aby došlo k zamezení možnému střetu zájmů rodičů a jejich dětí, jmenováním příbuzného dítěte kolizním opatrovníkem by však mohlo ke střetu zájmů znovu dojít. Například pokud by kolizním opatrovníkem byla jmenována babička dítěte, matka otce, bude otázkou, zda v řízení prosazuje zájmy dítěte či zájmy svého syna. V úvahu tedy připadá zřejmě jen osoba, která by újmu dítěte chápala jako újmu svou.

Jednou z otázek jsou také schopnosti a znalosti osoby blízké. Jejich rozsah bude zřejmě záležet v individuálních schopnostech osob blízkých.

Jasnou výhodou zastupování osobou blízkou je důvěra mezi dítětem a touto osobou.

Výkon kolizního opatrovnictví dítěte osobou dítěti blízkou může sloužit ke snížení stresu dítěte ze soudního jednání, neboť jej bude zastupovat osoba, kterou zná a které důvěřuje. Zároveň je však dle mého nutné, aby zastupující osoba měla určité znalosti a byla u ní zajištěna nestrannost. Vhodné by bylo zastupování dítěte například osobou blízkou s právníckým vzděláním. V odůvodněných případech, tak může být vhodné, aby bylo kolizní opatrovnictví vykonáváno osobou blízkou, je však nutné ke každé osobě přistupovat individuálně a posoudit, jakou úroveň ochrany zájmů, může dítěti zaručit.

¹⁵¹ § 22 odst. 1 OZ

5. 3 Justiční čekatel či vyšší soudní úředník

V některých případech soud jmenoval kolizním opatrovníkem zaměstnance soudu, typicky justičního čekatele či vyššího soudního úředníka.

U těchto osob je výrazným plusem odborná znalost práva, zejména u justičního čekatele. Jednou z povinností kolizního opatrovníka, která vyplývá i z mezinárodních dokumentů, je zjistit názor dítěte. Nevýhodou některých zaměstnanců soudu tak může být neznalost specifik práce s dětmi.

Dalším negativem jmenování zaměstnance soudu kolizním opatrovníkem a negativem dle mého největším je loajálnost zaměstnance soudu vůči soudci pracující na tomtéž soudě. Stejný názor vyjádřil také Ústavní soud ve svém rozhodnutí z 13. září 2007, který se sice týkal opatrovníka osoby s omezenou svéprávností, ale mám za to, že jej lze užít i v tomto případě. Ústavní soud uvedl, že: *„nelze očekávat, že podřízený pracovník soudu jako opatrovník účastníka řízení ve věci řešené stejným soudem bude brojit proti postupu a rozhodnutí soudu, a to i kdyby byl evidentně vadný.“*¹⁵²

Ke jmenování zaměstnanců soudu se tak stavím spíše skepticky a kolizním opatrovníkem bych je vzhledem k možnosti jmenovat jiné subjekty, které je možné kolizním opatrovníkem jmenovat, neustanovovala.

5. 4 Nově vytvořené oddělení OSPOD

Jedním z možných řešení je také vytvoření samostatného oddělení OSPOD, které bude dítě zastupovat v rámci soudního řízení, pracovat s dítětem, zjišťovat jeho názor dítěte a poskytovat mu informace. Druhé oddělení poté bude i s rodiči pracovat na vyřešení situace v rodině, doporučovat či nařizovat vyhledání odborné poradenské pomoci, tj. bude vykonávat veškeré současné pravomoci OSPOD kromě kolizního opatrovnictví.¹⁵³

Výhodou rozdělení působnosti je větší specializace a odbornost pracovníků jednotlivých oddělení, kdy například na oddělení zabývající se zastupováním dítěte bude moci být zaměstnán pracovník s právnickým vzděláním. Zároveň by nebylo třeba nalézat způsoby financování, když by kolizní opatrovnictví vykonával i nadále obecní úřad s rozšířenou působností.

Ačkoliv Rogalewiczová navrhovala zřízení těchto oddělení jako na sobě nezávislých, mám za to, že například v menších městech bude těžké prokazovat, že pracovníci obou

¹⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 13. září 2005, sp. zn. 303/05, bod 4

¹⁵³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 10, č. 20. s. 715.

oddělení nejsou vzájemně podjatí. Novelizace § 469 odst. 2 ZŘS by tak zřejmě postrádala svůj hlavní smysl, a to eliminovat potencionální střet zájmů mezi navrhovatelem a kolizním opatrovníkem dítěte.

5. 5 Nově vytvořený subjekt

Dle mého by nejlepším řešením celého problému bylo vytvoření zcela nového nezávislého subjektu, procesního kolizního opatrovníka, který by vykonával pouze kolizní opatrovnictví dětí. Inspirací pro tento orgán by mohlo být sdružení *Anwalt des Kindes – München*, které působí jako nezisková organizace v Horním Bavorsku. Soud má k dispozici seznam osob, které se přihlásili jako zájemci o výkon kolizní opatrovnictví dítěte a dle individuálních potřeb dítěte, mu soud vybere zástupce nejvhodnějšího.¹⁵⁴

V České republice by tak mohl vzniknout orgán, který by byl nezávislý na soudu i OSPOD. V daném orgánu by byly zaměstnány osoby s právnickým vzděláním a alespoň s minimálním vzděláním v oblasti psychologie či sociální práce, tak aby kolizní opatrovník znal mohl dítě kvalifikovaně před soudem zastupovat a zároveň s dětmi uměl jednat.

Otázkou spojenou se vznikem nového subjektu by byl způsob jeho financování. Nabízí se možnosti jako financování paušálně, tak jako u advokátů. Financování by bylo ovlivněno také formou subjektu, zda by to byla nezisková organizace jako je tomu v Horním Bavorsku či například státní orgán.

Ačkoliv považuji vznik nového subjektu zaměřeného pouze na výkon kolizního opatrovnictví za vhodný, je před jeho realizováním třeba vyřešit mnoho otázek.

¹⁵⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 10, č. 20. s. 715.

Závěr

Diplomová práce je věnována problematice kolizního opatrovnictví nezletilého v soudním řízení. Kolizní opatrovník může vystupovat v celé řadě druhů soudních řízení, proto jsem se rozhodla svou práci zaměřit pouze na institut kolizního opatrovníka v řízeních o péči soudu o nezletilé. S ohledem na svůj rozsah si práce nekladla za cíl kompletní zmapování institutu kolizního opatrovnictví nezletilého, nýbrž poskytnutí informací o tomto institutu a institutech souvisejících v rámci se zaměřením na aktuální či zajímavé otázky.

Pro komplexní pochopení institutu kolizního opatrovníka jsem se v první kapitole věnovala nejprve procesní subjektivitě a procesní způsobilosti. Problém, na který jsem se zaměřila byla otázka, zda opravdu procesní způsobilost nezletilého odpovídá způsobilosti k právnímu jednání, či je užší. Uvedla jsem několik různých názorů, argumentací soudů i odborníků na dané téma a přiklonila jsem se k názoru Ústavního soudu, že by měl nezletilý vystupovat samostatně vždy jen v řádně odůvodněných případech tak, aby nedocházelo k odnětí jeho práva na zvláštní ochranu. Soudní řízení je zřejmě složitější než samotné právní jednání a nezletilý by neměl před soudem vystupovat samostatně jen proto, že byl k právnímu jednání způsobilý. Daný problém zřejmě vyřeší nový přístup k procesní způsobilosti, který byl popsán ve věcném návrhu na úpravu OSŘ.

Dále jsem zevrubně popsala institut opatrovnictví a kolizního opatrovnictví obecně. V další kapitole jsem se zaměřila na mezinárodní i vnitrostátní úpravu procesního kolizního opatrovnictví. Potvrdila se má hypotéza, že přijetí novely § 469 odst. 2 ZŘS bylo správné. Ačkoliv již v minulosti existovaly způsoby, jak vyloučit, aby kolizní opatrovnictví nevykonával OSPOD, který podal návrh na zahájení řízení o péči soudu o nezletilé, nevylučovaly tyto možnosti kolizi zásadně. Vyloučením možnosti, že by OSPOD „seděl na obou židlích“ je tak zaručena nestrannost kolizního opatrovníka, a tedy lepší ochrana práv nezletilého. Po analýze problému, názorů a právní úpravy jsem dospěla k závěru, že pravomoci OSPOD jsou uvedeny v § 14 ZOSPOD. Jedná se o taxativní výčet a podání podnětu mezi nimi uvedeno není. Zákonodárce tak nechyboval, pokud podání podnětu neuvedl do § 469 odst. 2 ZŘS.

V souvislosti s právy a povinnostmi kolizního opatrovníka jsem se zabývala otázkou, zda může OSPOD, je-li jmenován kolizním opatrovníkem, uplatňovat veškerá svá oprávnění vyplývající ze ZOSPOD či má vystupovat pouze jako procesní zástupce. Domnívám se, že nový přístup, který prosazuje MPSV a který spočívá v tom, že kolizní opatrovník je pouze procesní zástupce je krok správným směrem, i když je jeho realizace v praxi uspěchaná a je třeba některé jeho nedostatky odstranit. Jedním z nich je například to, že změna praxe byla zaslána prostřednictvím elektronické komunikace pouze úřadům. V praxi tak dochází ke zmatkům, jak ve vztahu OSPOD k rodinám, tak i soudům. Dalším nedostatkem, který je s novým přístupem spojený je nahrazení šetření domácnosti ohledáním na místě, které provádí soud. Dojde k zahlcení již tak zaneprázdněných opatrovnických soudů, což odporuje současné snaze zákonodárců, řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, urychlit. S ohledem na počet kauz, které připadnou na jednoho soudce bude také velice problematické dodržet lhůtu stanovenou v novelizovaném ustanovení § 471 odst. 2 ZŘS. Zároveň bude i nadále zasahováno do práva na nedotknutelnost obydlí, když budou mít ostatní účastníci právo účastnit se tohoto ohledání, tedy chodit do domácnosti, kde bude dítě žít. Nový přístup by mohl být vhodný, v tuto chvíli je však třeba jej více propracovat a až poté jej začít uplatňovat. V současné době je nutné najít zejména jednotné řešení tak, aby mezi OSPOD, rodiči, soudy a dalšími orgány opět zavládla jistota.

Odborná veřejnost se liší také v názorech na procesní subjektivitu orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Otázky se vedou nad tím, zda v usnesení o jmenování kolizního opatrovníka označit obec či samotný OSPOD. Souhlasím s názorem, že OSPOD na základě § 469 ZŘS disponuje procesní subjektivitou stejně jako například státní zastupitelství či Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Námitkou podjatosti se zabývalo již mnoho subjektů jako soudy, MPSV či Veřejný ochránce práv. Uvedla jsem jejich názory, argumenty a stanoviska a mám za to, že nejvhodnějším řešením v případě, že rodič považuje za podjatý celý úřad jako celek, je odvolání proti usnesení o jmenování kolizního opatrovníka. Pokud rodič či jiný účastník zjistí podjatost po uplynutí lhůty pro podání odvolání, má pořád zachovanou možnost vyvracet „podjatá“ tvrzení OSPOD svými důkazy v rámci dokazování. Nesouhlasí-li pak se jmenováním konkrétní osoby v rámci úřadu, může uplatnit námitku podjatosti v rámci správního řádu. Na základě výše uvedeného se tak domnívám, že možnost bránit se podjatosti OSPOD je účastníkům zachována, není proto nutné přidávat námitku podjatosti vůči koliznímu opatrovníkovi přímo do OSŘ. Zároveň se domnívám, že zařazení do OSŘ by se

námítka stala pouze nástrojem k prodlužování řízení ze strany rodičů a představovala by tak jen další obstrukci.

V práci jsem také zevrubně popsala právní úpravu Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí, který je jedním z orgánů vykonávající sociálně-právní ochranu dětí, a tedy i orgánem vykonávajícím kolizní opatrovnictví. Role Úřadu může být podstatná v případech, kdy je v řízení přítomný cizí prvek a bude třeba využívat širší znalosti relevantních předpisů k řádné ochraně zájmů nezletilého. Bude-li cizí prvek v řízení bezvýznamný, nevidím důvod, proč neustanovit kolizním opatrovníkem OSPOD. Zda bude vykonávat kolizní opatrovnictví Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí či OSPOD by tak mého měla vždy záležet na individuálních okolnostech každého případu.

V poslední kapitole práce potom zvažují pozitiva a negativa jednotlivých subjektů, které by mohli být jmenovány kolizním opatrovníkem v případě, že by byl orgán sociálně-právní ochrany dětí dle § 469 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních z této funkce vyloučen. Jedním z vhodných řešení by mohlo být jmenování advokáta znalého specifik jednání s dítětem.

Je-li kolizním opatrovníkem ustanoven subjekt odlišný od OSPOD, dostává se vůči návrhovateli – OSPOD i ostatním účastníkům – rodičům, do nerovného postavení, neboť není v taxativním výčtu osob, které mohou do spisové dokumentace nahlížet. Ačkoliv se někteří autoři pokusili nalézt možnost nahlížení jinými subjekty prostřednictvím různých výkladů, mám za to, že nejméně sporným způsobem, jak zajistit všech účastníkům řízení stejné postavení je zahrnutí kolizního opatrovníka do taxativního výčtu osob v § 55 odst. 5 ZOSPOD. Je politováníhodné, že k tomuto zakotvení zákonodárce doposud nepřistoupil.

Kolizní opatrovnictví by mohla vykonávat také osoba blízká dítěte, u které bude vyloučen blízký vztah také k rodičům a jejíž individuální schopnosti zajistí řádné zastoupení nezletilého u soudu. Vždy by dle mého mělo záležet na individuálním posouzení dané osoby. Mám však za to, že k tomuto jmenování bude docházet v minimu případů a svými znalostmi může poskytnout lepší ochranu práv dítěte například advokát. Justiční čekatel či vyšší soudní úředník by měli být zcela vyloučeni z možnosti stát se kolizním opatrovníkem, neboť nelze s jistotou vyloučit jejich možnou loajálnost vůči soudci, který působí na stejném soudě. Nabízí se také možnost vytvoření nového oddělení OSPOD se specializací na výkon kolizního opatrovnictví. Mám však za to, že by opět nemohla být stoprocentně vyloučena možná podjatost zaměstnanců a novelizace, jejíž účelem je vyloučení kolize zájmů v rámci OSPOD, by tak ztratila smysl. Za současné situace nejvhodnějším řešením se mi jeví vytvoření celého nového subjektu dle vzoru Horního Bavorska, který se bude soustředit pouze na výkon

kolizního opatrovnictví. Před jeho realizací je však nutné vyřešit mnoho otázek, vytvoření nového subjektu tak chápu spíše jako možnou vizi do budoucna.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1392 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 558 s.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. §79-180 občanského soudního řádu*. 2. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, 616 s.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. Praha: Havlíček Brain Team, 2015, 1080 s.

KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 265 s.

LAVICKÝ Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních, Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1012 s.

MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 912 s.

MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, 720 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporná řízení*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 464 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 1056 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 384 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, 256 s.

Příspěvky ve sborníku

KNAPPOVÁ, M., RADVANOVÁ, S. Poznámky k zastoupení nezletilého. In *Pocta Antonínu Kandovi k 75. narozeninám*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 392 s.

Stížnost, námitka podjatosti, změna místní příslušnosti OSPOD. In ŠABATOVÁ, Anna a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě II*. Brno: Kancelář Veřejného ochránce práv, 2017, 228 s.

Odborné články

HILŠEROVÁ, Eva. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD? *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21 č. 6. s. 31-35.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 10, č. 20. s. 713-719.

ŠÍNOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19., č. 17, s. 616–621.

ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*, 2017 roč. 25, č. 23-24, s. 829-834.

ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana. K procesní subjektivitě přiznané zákonem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. *Právní rozhledy*. 2017. roč. 25, č. 12. s. 444-448.

Internetové zdroje

Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva o šetření - § 18, sp. zn. 348/2011/VOP ze dne 20. května 2011* [online]. eso.ochrance.cz [cit. 2. února 2018]. Dostupné na <<http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/590>>.

Kancelář veřejného ochránce práv. *Závěrečné stanovisko, sp. zn. 1910/2014/VOP ze dne 1. března 2016* [online]. eso.ochrance.cz [cit. 2. února 2018]. Dostupné na <<http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3732>>.

KAPITÁN, Zdeněk. *Postup Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí při výkonu opatrovnictví* [online]. Umpod.cz. 12. července 2016 [cit. 25. února 2018]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/SPO/Postup_-_vykon_opatrovnictvi.pdf>.

KORNEL, Martin. Princip nejlepších zájmů dítěte [online]. Law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na

<https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/05%20Rodina/05%20MARTIN%20KORNEL.pdf>

Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor sociálních věcí. *Metodika na výkon funkce tzv. kolizního opatrovníka* [online]. Kraj Vysočina, [citováno dne 31. ledna 2018]. Dostupné na <m.kr-vysocina.cz/assets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4072718>

MACELA, Miloslav. *Stanovisko MPSV k vyřizování námitek podjatosti vůči zaměstnancům orgánu sociálně-právní ochrany dětí* [online]. Mpsv.cz. 20. února 2012 [cit. dne 3. února 2018]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/files/clanky/12556/2800_001.pdf>

Ministerstvo spravedlnosti. *Analýza aktuálních otázek výživného* [online]. Portal.justice.cz. [cit. 28. ledna 2018]. Dostupné na: <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6223&d=354604>>.

Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního*. Justice.cz 2017. [cit. 20. března 2018]. Dostupné na <<https://crs.justice.cz/>>.

Na většinu doporučení ochránkyň zákonodárci slyší [online]. Ochrance.cz, 18. března 2015 [cit. 4. března 2018]. Dostupné na <<https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2015/na-vetsinu-doporuceni-ochrankyne-zakonodarci-slysi/>>.

NOVÁKOVÁ, Markéta. *Cochemská praxe. Testováno na rodičích v ČR. Adresná výzva ke konkrétním změnám*. [online]. Amrp.cz. 23. dubna 2017 [cit. 6. února 2018]. Dostupné na <<http://www.amrp.cz/vzd282laacutevaacuteniacute/cochemska-praxe-testovano-na-rodicich-v-cr-vystupy-ze-seminare>>.

Standardy kvality poskytování sociálně-právní ochrany [online]. Městské části Brno-Řečkovice a Mokrý Hora. [Cit. Dne 30. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.reckovice.brno.cz/scripts/index.php?id_nad=42>.

Výbor ministrů Rady Evropy. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17.listopadu 2010 a důvodová zpráva* [online]. [cit. 6. února 2018]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/16804ba0fb>>.

WESTPHALOVÁ, Lenka. *Poručenství a opatrovnictví nad nezletilými v historickém kontextu*. [online]. Law.muni.cz. 2009. [cit. 20. února 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Westphalova_Lenka.pdf>.

Právní předpisy

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský řád soudní, ve znění pozdějších předpisů.

z. č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Mezinárodní dokumenty

Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1999 Sb., Úmluva o právech dítěte

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

Soudní rozhodnutí

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2000, sp. zn. 21 Cdo 2458/99

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. 21 Cdo 1503/2003

Usnesení Nejvyššího soud ze dne 14. září 2016, sp. zn. 21 Cdo 1288/2016; 21 Cdo 1295/2016; 21 Cdo 1296/2016; 21 Cdo 1297/2016; 21 Cdo1677/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 240/2005

Nález Ústavního soudu ze dne 13. září 2005, sp. zn. 303/05

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 20 Cdo 2775/2004

Nález Ústavního soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. I ÚS 1012/07

Nález Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2011, sp. zn. Pl. ÚS 43/10

Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/2014

Nález Ústavního soudu ze dne 23. prosince 2015, sp. zn. I.ÚS 1244/15

Nález Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. února 2006, sp. zn. 25 Co 23/2006

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. května 2004, sp. zn. 21 Co 163/2004

Rozhodnutí ELSP ze dne 21. června 2007, Havelka a ostatní v. Česká republika (stížnost 23499/06)

Rozsudek ESLP ze dne 6. července 2010, Neulinger a Shurk proti Švýcarsku (stížnost 41615/07)

Ostatní zdroje

Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. prosince 2001, č. j. 505/2001–Org, vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy

Vyjádření MPSV ze dne 20. června 2017.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá kolizním opatrovnictvím nezletilého v civilním soudním řízení, konkrétně v řízení o péči soudu o nezletilé, popsáním a analýze s ním souvisejících aktuálních či zajímavých otázek. První kapitola se věnuje procesnímu postavení účastníka řízení obecně a následně pak procesnímu postavení nezletilého. Druhá kapitola popisuje obecně institut opatrovnictví. Třetí kapitola se zabývá aktuální právní úpravou procesního kolizního opatrovnictví včetně novelizace ustanovení o jmenování kolizního opatrovníka v řízeních o péči soudu o nezletilé. Čtvrtá kapitola je věnována orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V rámci této kapitoly jsou popisována práva a povinnosti kolizního opatrovníka, způsob výkonu jeho práv a povinností, procesní subjektivita orgánu sociálně-právní ochrany dětí, možnost namítat podjatost vůči koliznímu opatrovníkovi, vykonává-li jej orgán sociálně-právní ochrany dětí a výkon kolizního opatrovnictví ze strany Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí. V poslední kapitole jsou popsány výhody a nevýhody dalších subjektů, které vykonávají či by mohly vykonávat procesní kolizní opatrovnictví nezletilého.

Abstract

This thesis deals with a guardian ad litem in the civil trial proceeding, describing and analyzing related up-to-date or interesting questions. First chapter deals with status of participants in civil proceeding in general, then it is aimed to the position of minor in this civil procedure. Second chapter describes the institution of guardianship in general. Third chapter is focused on current legislation on guardian ad litem, including amendments regarding to the designation of the guardian ad litem. Fourth chapter deals with the Authority for social and

legal protection of children. In this chapter you will find the rights and obligations of a guardian ad litem, the way in which his rights and obligations are used, the procedural subjectivity of the Authority of social and legal protection of children, the possibility of objecting the bias against the guardian ad litem in case that the guardian ad litem is administering by the authority for social and legal protection of children and the situation when the Office for the International Legal Protection of Children is named as the guardian ad litem. Last chapter describes the advantages and disadvantages of other entities that are or could be designated as the guardian ad litem.

Seznam klíčových slov

Kolizní opatrovník, kolize zájmů, opatrovnictví, nezletilý, dítě, procesní způsobilost, sociálně-právní ochrana dětí, orgán sociálně-právní ochrany dětí

Key words

Guardian ad litem, collision of interests, custody, minor, child, procedural capacity, civil proceeding, social and legal protection of children, Authority for social and legal protection of children